

**Den
Nationale
Sårbarhedsudredning**

Rapport fra underudvalget
vedrørende
fødevarer,
herunder vand og genmodificering

Juli 2003

Indholdsfortegnelse

1. Indledning og sammenfatning/konklusion	4
2. Oversigt over sårbarhedsområdet.....	7
2.1. Strukturel beskrivelse af drikkevandsområdet	8
2.2. Betydning for andre sektorer	8
2.3. Strukturel beskrivelse af fiskeriområdet.....	8
2.4. Betydning for andre sektorer	9
2.5. Strukturel beskrivelse af den primære fødevarerproduktion (dyr og planter)	9
2.6. Betydning for andre sektorer	10
2.7. Strukturel beskrivelse af fødevarerområdet (forsyning).....	10
2.8. Betydning for andre sektorer	10
2.9. Strukturel beskrivelse af GMO området	11
2.10. Betydning for andre sektorer	11
3. Beskrivelse af områdets sårbarhed.....	12
3.1. Sårbarhed - Vandforsyningen	12
3.2. Sårbarhed – Fiskeri.....	17
3.3. Sårbarhed – Den primære vegetabiliske fødevarerproduktion	21
3.4. Sårbarhed – Den primære animalske fødevarerproduktion	26
3.5. Sårbarhed - Fødevarerproduktion.....	32
3.6. Sårbarhed – GMO.....	38
4. Det infrastrukturelle beredskab på sårbarhedsområdet	40
4.1. Miljøstyrelsen	40
4.2. Fiskeridirektoratet.....	43
4.3. Plantedirektoratet.....	44
4.4. Fødevaredirektoratet.....	46
4.5. Skov- og Naturstyrelsen.....	50
4.6. Samarbejde med andre ministerier - beredskab.....	52
4.7. Tværministerielle samarbejder	53
4.8. Oversigt over samarbejde i forhold til internationale institutioner og myndigheder med relation til underudvalgets område	54
5. Udviklingstendenser	59
6. Identifikation af problemstillinger, der bør belyses nærmere.....	62

National Sårbarhedsudredning

Bilag 1 Kommissorium for en national sårbarhedsudredning.....	64
Bilag 2 Kommissorium for underudvalget vedrørende Fødevarer, herunder vand og genmodificering.....	68
Bilag 3 Liste over deltagere	71
Bilag 4 Kort om processen.....	73
Litteratur- og kildeliste.....	75

1. Indledning og sammenfatning/konklusion

Efter Berlin-murens fald, og hændelsen i USA den 11. september 2001, er trusselsbilledet i Danmark ændret dramatisk. Der er derfor behov for at genoverveje samfundets sårbarhed overfor både varslede og uvarslede hændelser. Til at forestå dette arbejde har indenrigs- og sundhedsministeren nedsat Udvalget for National Sårbarhedsudredning. Kommissoriet for tilvejebringelse af den nationale sårbarhedsudredning kan læses i bilag 1.

Som en del af den nationale sårbarhedsudredning, har et underudvalg udarbejdet denne delrapport om fødevarer, herunder vand og genmodificering (GMO). Rapporten er udarbejdet på baggrund af følgende kommissorium: ”Under udvalget for national sårbarhedsudredning nedsættes således bl.a. et underudvalg med det formål at udarbejde en delrapport om fødevarer, herunder vand og genmodificering. Delrapportens formål er at tilvejebringe en beskrivelse af områdets sårbarhed og beredskabsmæssige tiltag i relation hertil.” Kommissoriet kan læses i sin fulde længde i bilag 2.

Underudvalget har bestået af udpegede medlemmer fra alle de berørte områder. En liste over medlemmer og bidragydere kan ses i bilag 3. Processen for udarbejdelse af denne delrapport fremgår af bilag 4.

Der eksisterer velfungerende og velafprøvede beredskaber for fødevarer, vand og GMO. Beredskabet på det veterinære område blev første gang etableret i slutningen af 1800-tallet og på fødevarerområdet blev det etableret i midten af 1900-tallet. Disse beredskaber samt hele Fødevareministeriets beredskab på området er beskrevet i ”Rapport over Fødevareministeriets beredskab”.

Beredskaberne er baseret på det daglige beredskab, som har en stor rutine i at behandle og håndtere de små og store utilsigtede hændelser, der er en del af dagligdagen indenfor dette område. Beredskaberne er funderet på et velfungerende netværk af regionale, nationale og internationale kontaktpunkter og – personer, som alle kender deres rolle, ansvar og beføjelser i forbindelse med den normale funktion. Beredskaberne er på denne baggrund fleksible, og har i de tilfælde som kendes, kunnet håndtere de situationer, som er opstået.

Lovgrundlaget indenfor underudvalgets område skønnes generelt at være tilstrækkeligt og omfatte de regler og bestemmelser, som skal til for at kunne håndtere varslede og uvarslede hændelser af forskellig størrelser. Der kan, i medfør af lovene, gives endog vidtstrakte beføjelse til den udøvende myndighed.

Fødevarerforsyningen vil kun blive berørt væsentligt ved forekomsten af en exceptionel hændelse, som samtidig vil ramme vores nabolande, idet forsyningen kan opretholdes ved import fra de omkringliggende lande. Fødevarerproduktionen er i Danmark spredt geografisk, men der er en tendens til at produktionsenhederne bliver større. Fødevarerforsyningen vil antageligt altid kunne oprettholdes, da én hændelse sjældent vil have indflydelse nationalt og globalt.

Det kan sammenfattende konkluderes, at der for at opretholde et velfungerede beredskab for fødevarer, vand og GMO, fortsat er behov for at diskutere og prioritere indsatsen. Særligt er der behov for at træne og teste beredskabets funktionalitet ved store uvarslede hændelser. Dette kan ske ved afholdelse af øvelser, udbygning af netværk og lignende i beredskabsmæssig sammenhæng. Herudover er der løbende behov for, i takt med det ændrede trusselsbillede, at tilpasse fødevarerovervågningen, så det sikres at de offentlige overvågningsprojekter, fx for kemiske forureninger, afspejler det eksisterende trusselsbillede.

Hovedparten af de analyser der gennemføres, til sikring af fødevarerens sikkerhed, udtages i regi af virksomhedernes egenkontrol. Den mængde prøver som det offentlige udtager i dag, og som er rettet direkte mod at dække områder, hvor der kan forekomme en forurening, tilsigtet eller utilsigtet, udgør en relativt begrænset del, når der sammenlignes med den mængde fødevarer, som fortæres. Det er underudvalgets opfattelse, at beredskabsmæssige hensyn fremover skal indgå i den strategiske tilrettelæggelse af overvågning og kontrolarbejdet. Det skal således, på baggrund af en samlet risikovurdering, overvejes, om dimensioneringen af overvågningen i tilstrækkeligt omfang tager højde for den samlede sikkerhedsmæssige situation. Det skal ligeledes vurderes, hvordan den strategiske overvågning kan tilrettelægges.

Det er fødevarer virksomhederne, som har ansvaret for, at produkterne er i orden. Det bør i lyset af dette vurderes, om kravene til egenkontrollen skal udbygges, til i højere grad at indeholde retningslinier for virksomhedernes eget beredskab.

2. Oversigt over sårbarhedsområdet

Tilstrækkelig forsyning med fødevarer og drikkevand er en afgørende forudsætning for et velfungerende samfund. Fødevarerproduktionen i Danmark sker i hele fødevarekæden og omfatter fangst af fisk, primærproduktion af andre animalske fødevarer, primærproduktion af vegetabiliske fødevarer, tilvirkning, forarbejdede og distribution og salg af alle typer fødevarer herunder råvarer og halvfabrikata.

Den danske fødevarerproduktion og fødevarereksport er stor, set i forhold til landets størrelse og indbyggertal. Det typiske for den danske fødevarerproduktion er en intensiv udnyttelse af ressourcerne. Importen af fødevarer, råvarer og halvfabrikata til fødevarerindustrien er stor, ligesom importen af foderstoffer til den store danske animalske produktion, herunder især svineproduktion, er omfattende. Den intensive ressourceudnyttelse gør imidlertid også på flere områder den danske fødevarerproduktion sårbar. Særlig sårbar er fødevarerproduktionen overfor f.eks. smitsomme husdyrsygdomme, smitsomme plantesygdomme, (miljø)forureninger, import af forurenede foderstoffer eller fødevarer herunder råvarer og halvfabrikata.

Lovgivningen vedrørende produktion og salg af fødevarer – fra hav og jord til bord - blev i 1996 samlet i Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri jf. fødevarerloven¹. Al relevant lovgivning, dækkende fra primærproduktion til produktet er på forbrugers bord administreres af tre direktorater under ministeriet: Fiskeridirektoratet, Plantedirektoratet og Fødevaredirektoratet. Alle tre direktorater har regionale kontrolafdelinger.

Befolkningens forsyning med vand er et særligt sårbart område. Lovgivningen vedrørende vandforsyningen henhører under Miljøministeriets område. Området administreres af Miljøstyrelsen. Kontrollen med vandforsyningen varetages af kommunalbestyrelserne jf. vandforsyningsloven².

¹ Lov nr. 471 af 1. juli 1998 om fødevarer m.m. (fødevarerloven)

² Lovbekendtgørelse nr. 130 af 26. februar 1999 om lov om vandforsyning m.v.

Levende genetisk modificerede organismer (GMO), herunder også levende genetisk modificerede mikroorganismer (GMM), er et særligt sårbarhedsområde. Lovgivningen på dette område henhører under Miljøministeriet, og administreres af Skov- og Naturstyrelsen under Miljøministeriet jf. lov om miljø og genteknologi³.

2.1. Strukturel beskrivelse af drikkevandsområdet

Den danske drikkevandsforsyning er næsten udelukkende baseret på indvinding af grundvand (mere end 99 %). En opgørelse fra 1995 viste, at det samlede antal almene vandforsyninger var godt 3.400. Hertil kom ca. 700 ikke-almene fællesanlæg, der hver forsyner 3-9 husstande og ca. 91.000 private brønde og borer. Desuden fandtes der knap 1.300 større indvindingsanlæg, der indvinder vand af drikkevandskvalitet til brug i industri m.v.

2.2. Betydning for andre sektorer

Formålet med vandforsyningen er, at forsyne mennesker samt fødevarerproduktionen, med vand af drikkevandskvalitet, som opfylder drikkevandskravene jf. tilsynsbekendtgørelsen⁴.

En forsvarlig drikkevandsforsyning er en forudsætning for en hygiejnisk og sundhedsmæssig tilfredsstillende fremstilling af en række produkter f.eks. fødevarer og lægemidler.

Der er produktioner, som er afhængige af vand, uden at dette vand behøver at opfylde kvalitetskravene til drikkevand. Det kan f.eks. være produktioner, hvor vandet anvendes til køling.

2.3. Strukturel beskrivelse af fiskeriområdet

Den danske fiskeflåde består af ca. 3.800 fartøjer – pr. 31. december 2002 fordelt på 851 trawlere, 11 notfartøjer, 103 snurrevods fartøjer og 2.884 garnfar-

³ Lovbekendtgørelse nr. 981 af 3. december 2002 af lov om miljø og genteknologi

⁴ Bekendtgørelse nr. 871 af 21. september 2001 om vandkvalitet og tilsyn med vandforsyningsanlæg

tøjer. Ca. 2.900 fartøjer er mindre fartøjer på under 12 meter, hvoraf ca. 2.700 er garnfartøjer. Ca. 73 % af den samlede danske fiskeflåde er aktiv, dvs. godt 2.800 fartøjer.

Der er i de seneste år foretaget landinger i Danmark i ca. 260 havne. I 2002 blev 7 % af de totale ilandbragte mængder fra danske fartøjer landet i udlandet, og udenlandske fartøjer ilandbragte 27 % af de mængder, der i alt blev landet i danske havne. De fem største havne i Danmark i forhold til værdien af de landede mængder fisk er Skagen, Hanstholm, Hirtshals, Thyborøn og Esbjerg.

Tilførslen af fisk til danske havne sker således for $\frac{3}{4}$ vedkommende med danske fartøjer og til mange danske havne. Denne diversitet ses som en styrke og muliggør, at fiskeriet, hvis situationen krævede det, i et vist omfang – dvs. under hensyn til fartøjernes kapacitet og rækkevidde - kan omdirigeres til andre farvandsområder med landing i andre dele af landet eller i udlandet.

2.4. Betydning for andre sektorer

Fiskerierhvervet er leverandør af fisk til detailmarkedet og leverandør af råvarer til fødevarerindustrien globalt.

Fiskerisektoren har en betydning for den mindre industri, blandt andet værfts- og motorindustrien, transportindustrien og andre støtteindustrier med relation til fiskeriet. Mange af disse industrier har stor afhængighed af fiskeriet.

2.5. Strukturel beskrivelse af den primære fødevarerproduktion (dyr og planter)

Landbrugets vegetabiliske og animalske produktion foregår på ca. 51.000 bedrifter, med et samlet dyrket areal på ca. 27.000 km². Landbrugets primærproduktion foregår meget decentralt og på et stort antal altovervejende enkeltmandsejede bedrifter. Primærproduktionen er oftest specialiseret inden for enten svineavl, ca. 17.000 bedrifter, kvæg (kød- og mælkeproduktion), ca. 22.000 bedrifter eller ren planteavl, ca. 12.000 bedrifter.

2.6. Betydning for andre sektorer

Den primære fødevareproduktion er leverandør af frugt, grønt, mælk, mm. direkte til detailmarkedet og leverandør af råvarer til fødevareindustrien globalt.

Den primære fødevareproduktion har en betydning for den mindre industri, blandt andet transportindustrien, smede- og maskinindustrien og andre støtteindustrier med relation til primærproduktionen. Mange af disse industrier har stor afhængighed af primærproduktionen.

2.7. Strukturel beskrivelse af fødevarerområdet (forsyning)

Produktionen af fødevarer i Danmark er kendetegnet ved, at indenfor for mange centrale produktområder (eks. mælk, kød, brød, drikkevarer, etc.) findes få store virksomheder/koncerner som dækker op mod 90% af produktionen, medens resten produceres af små og mellemstore virksomheder. De store koncerner har samlet produktionen i større enheder, men der er fortsat en god geografisk spredning af disse. Der er i Danmark registeret ca. 50.000 fødevarevirksomheder i medfør af fødevarerloven, heraf ca. 1.500 en gros virksomheder med en egentlig produktion.

2.8. Betydning for andre sektorer

Fødevarerområdet er leverandør af fødevarer direkte til detailmarkedet og leverandør af råvarer til fødevareindustrien globalt.

Det relativt store antal virksomheder har en stor betydning for følgebrancher, så som transport-, maskin- og eksportbranchen. Der skal f.eks. transporteres mellem produktionsvirksomhederne og råvareleverandører, mellem virksomheder og detailforretningerne.

En del af virksomhederne har et omfattende og specialiseret produktionsapparat, som leveres fra danske fabrikker.

2.9. Strukturel beskrivelse af GMO området

Der er på nuværende tidspunkt ca. 70 nyere bioteknologivirksomheder i Danmark, hvor forskeridéer har udviklet sig til virksomheder, og hvor der arbejdes på at udvikle nye originale lægemidler.

2.10. Betydning for andre sektorer

Branchen er råvareleverandører til medicinalindustrien og den kemiske industri.

3. Beskrivelse af områdets sårbarhed

3.1. Sårbarhed - Vandforsyningen

I kommunerne er der flere af hinanden uafhængige vandforsyningsanlæg, herunder både almene private og almene kommunale vandforsyninger, ikke-almene fælles vandforsyninger, samt et antal private brønde og boreriger til forsyning af private husstande og virksomheder med vand af drikkevandskvalitet. For Københavns og Frederiksberg Kommuner er der en vandforsyning i hver, men den er dækket ved flere vandforsyningsenheder, der er forbundet.

Forureninger

Der er i vandforsyningsloven krav om, at tilsynsmyndigheden griber ind, hvis de sundhedsmæssige og hygiejniske krav til drikkevand overskrides.

Ved akutte forureninger, som kan medføre sundhedsfare, vil det oftest være nødvendigt at gribe ind omgående ved at give påbud om kogning af vandet, eller ved at sætte anvendelsesbegrænsninger til brugen af vandet som f.eks., at vandet kun må anvendes til toiletskyl.

I særlige tilfælde kan det blive nødvendigt at lukke hele vandforsyningen eller dele heraf, enkelte boreriger eller dele af ledningsnettet. Under alle omstændigheder skal forbrugerne have anvist alternativ vandforsyning til drikkevand og madlavning, f.eks. levering ved tankvogne. For en nærmere beskrivelse af beredskabet vedrørende drikkevandsforsyningen henvises til vejledningen om planlægning af beredskab for vandforsyningen⁵.

Kemisk eller mikrobiologisk forurening af grundvand eller af vand i ledningsnettet konstateres hyppigst ved den regelmæssige kontrol med drikkevandet. Omfanget af den regelmæssige kontrol afhænger af vandforsyningens størrelse,

⁵ Vejledning nr. 8 2002 fra Miljøstyrelsen

dvs. hvor mange kubikmeter vand der årligt indvindes eller distribueres jf. tilsynsbekendtgørelsen⁶. Den regelmæssige kontrol omfatter for:

1. Enkelt-vandforsyninger - der producerer mindre 3.000 m³ årligt

Enkelt-vandforsyninger er alene omfattet af en forenklet kontrol, der omfatter parametrene nitrat, fosfor, kimental 22° og coliforme bakterier. Sædvanligvis foretages den forenkledte kontrol hvert 5. år.

Såfremt vandforsyningen leverer til en virksomhed, der behandler eller sælger fødevarer, skal der dog foretages en forenklet kontrol årligt, samt hvert 3. år en normal kontrol, en udvidet kontrol samt kontrol for uorganiske sporstoffer og organiske mikroforureninger.

Tilsvarende kontrol gælder, hvis vandforsyningen leverer drikkevand til offentlige institutioner eller kommercielle aktiviteter f.eks. militære kaserne, skoler, campingpladser eller feriebyer.

2. Ikke almene vandforsyninger

For ikke almene vandforsyninger, der producerer mere 3.000 m³ årligt er kontrollens omfang større end for enkeltvandsforsyninger. Reglerne for dette fremgår af tilsynsbekendtgørelsen⁷. For ikke almene vandforsyninger, med en produktion under 3.000 m³ gælder samme kontrol krav som beskrevet under enkelt vandforsyninger.

3. Almene vandforsyninger

Kontrollen ved produktion af vand til mere end 10 husstande og ved indvinding af mere end 3.000 m³ årlig er mere omfattende end kontrollen af enkeltvandsforsyning. Omfanget af kontrollen fremgår af tilsynsbekendtgørelsen.

⁶ Bekendtgørelse nr. 871 af 21 september 2001 om vandkvaliteten og tilsyn med vandforsyningsanlæg

⁷ Bekendtgørelse nr. 871 af 21. september 2001 om vandkvalitet og tilsyn med vandforsyningsanlæg

De øvrige krav til kontrol med vandkvaliteten, og kontrollen med vandværkerne og boringer, er beskrevet i vejledning fra Miljøstyrelsen om vandkvalitet og tilsyn med vandforsyningsanlæg.

Afbrydelse af forsyninger

Beredskabet for vandforsyningen er decentralt og omfatter dels det kommunale beredskab og dels vandforsyningens eget beredskab.

Vandforsyningen er sårbar overfor sammenbrud af ledningsnet og for boringer. Ved fysisk nedbrud har hovedparten af de almene vandforsyninger et eget beredskab, der sikrer, at der hurtigst muligt kan foretages de nødvendige reparationer, så forsyningen kan genetableres inden for kort tid.

Nogle vandforsyninger er forbundet i netværk ved ringforbindelser. Hvis nedbruddet ikke umiddelbart kan afhjælpes inden for en rimelig tid (4 - 6 timer), kan det blive nødvendigt at skaffe forbrugerne vand fra nødforsyning. Der er givet en nærmere beskrivelse af mulighederne i Miljøstyrelsen vejledning om planlægning af beredskab for vandforsyningen⁸.

Beredskabet forventes ikke at eksistere for enkelt vandforsyninger og ikke almene vandværker, der ved fysiske nedbrud er afhængige af midlertidige løsninger, som vand fra mindre egnede vandindvindinger som f.eks. markvandingsboringer, mulig forbindelse til naboejendommens vandforsyning, eller fra den almene vandforsyning. Indtil der kan foretages de nødvendige udbedringer eller etablering af f.eks. en ny boring.

El

Vandforsyningen er især sårbar over for afbrydelse af elforsyningen. Hvis elforsyningen afbrydes kan der hverken pumpes grundvand op eller foretages udpumpning af drikkevand. De fleste almene vandforsyninger har mulighed for at tilslutte nødgeneratorer til opretholdelse af driften. Der vil i vandforsy-

⁸ Vejledning nr. 8 2002 fra Miljøstyrelsen

ningens beredskabsplan være angivet, hvor der kan hentes nødstrømsgenerato-
rer, hvis elforsyningen er afbrudt over længere tid.

Varslede og uvarslede hændelse af forskellig størrelse

Vandforsyningen er også sårbar over for kemiske og mikrobiologiske forure-
ninger af drikkevandet som følge af tilsigtede hændelser, som f.eks. terror eller
hærværk eller utilsigtede hændelser ved forurening af råvand eller drikkevand.

Tilsigtede hændelser på et vandforsyningsanlæg kan f.eks. være hærværk efter
indbrud på vandværket eller dets installationer, tilsigtet biologiske eller kemiske
forurening af vandet eller lignende. Konsekvenserne af denne forurening kan
konstateres, dels via vandforsyningens eget tilsyn, dels via den offentlige kon-
trol og overvågning. En sundhedsfarlig biologisk eller kemisk forurening af
drikkevandet vil – med mindre kontrolundersøgelserne foretages stort set
samtidigt med hændelsen – først blive registreret ved en øgning i antallet af sy-
ge (flere syge inden for kort tid i et afgrænset geografisk område). Denne øg-
ning i antallet af syge dokumenteres i et samarbejde mellem embedslægeinsti-
tutionen, Statens Seruminstitut og den lokale tilsynsmyndighed.

Alvorlige forureninger af drikkevand, som følge af en utilsigtet hændelse, fore-
kommer af og til. Forureningen kan være spildevand, tilledning af overflade-
vand eller dyr i rentvandstanken. Ved alvorlige tilfælde vil der kunne konstate-
res et øget antal syge. Denne øgning i antallet af syge dokumenteres i det
ovennævnte samarbejde.

Drikkevandet kan også forurenes med kemikalier, f.eks. i forbindelse med
(transport)uheld. Benzin, olie eller industri kemikalier som transporteres, har
været involveret i sådanne uheld. Ofte kan forbrugeren selv konstatere forure-
ningen, fordi vandet har afvigende smag eller lugt.

Utilsigtede hændelser i forbindelse med vandforsyningsanlæg kan også opdages
via vandforsyningsanlæggets eget tilsyn.

Ved forurening af drikkevandet træder beredskabet i kraft, dvs. at det først og
fremmest er vandforsyningens eget personale, der sammen med det kommu-

nale tilsyn og embedslægen undersøger baggrunden for forureningen og etablerer de nødvendige foranstaltninger for udbedring af skaderne. Hvor der er behov for etablering af nødforsyning fra f.eks. tankvogne inddrages det kommunale beredskab. Politimesteren vil være ansvarlig for udsendelse af beredskabsmeddelelser til befolkningen via radio/tv eller eventuelt højtalerovne f.eks. hvis vandet ikke må benyttes til madlavning og til at drikke⁹.

Eksempler

I perioden 1992-98 blev der registreret 20 større vandbårne sygdomsudbrud i Danmark. Det er i almindelighed meget svært at få identificeret den eksakte sygdomsårsag, og det lykkedes da også kun i et af de 20 tilfælde at identificere den mikroorganisme, som fremkaldte sygdommen. Antallet af danskere, som er registreret som syge efter en utilsigtet hændelse i en vandforsyning, var i samme periode 6.900. Det antages, at det antal personer, som har været i risiko for at blive eksponeret for forureningen, er mindst 4 gange så højt.

Ved et tilfælde i Klarup i Nordjylland blev den mikroorganisme, som var årsag til et sygdomsudbrud identificeret som *Campylobacter jejuni*. Antallet af syge personer var 2.800. I forbindelse med en jordundersøgelse, gennemborede jordboret en spildevandsledning og dette medførte tilledning af spildevand til grundvandsreservoiret via borehullet. Forurenede drikkevand blev ledt til halvdelen af byens indbyggere. Vandboringen blev senere lukket pga. øget sygdom hos beboerne. Samtidig med en øget forekomst af mave/tarm-tilfælde, viste rutineprøver meget højt indhold af fækale coliforme bakterier samt forhøjet kimental.

I tilfældet fra Klarup var der tale om en menneskelig fejl ved gennemboring. Der er dog ikke tale om en almindelig forekommende hændelse. I forbindelse med nye borer eller gravearbejder, skal kommunen give tilladelse, samtidig skal entreprenøren indhente oplysninger om beliggenhed af rør og kabler på lokaliteten før arbejdet udføres. Det vurderes at beredskabet for vandforsyningen fungerede efter hensigten. Samarbejdet mellem vandforsyningen, kommu-

⁹ Vejledning nr. 8 2002 fra Miljøstyrelsen

nens tilsyn og embedslægen var en vigtig del af beredskabet i forbindelse med sporing af kilden og udberedning af problemet. Der arbejdes på at udbygge vandforsyningernes egen fokus på kilder til utilsigtet forurening ved udarbejdelse af HACCP-analyser.

3.2. Sårbarhed – Fiskeri

Det danske fiskerierhverv er af en betydelig størrelse og er omfattende reguleret. Der er f.eks. fastsat regler for områder, hvor fiskeri bl.a. på grund af forurening ikke må foretages. Der er også regler for, hvorledes fiskerne skal reagere, herunder behandle lasten, hvis militært materiel f.eks. granater kommer på dækket.

Hvert år er der ca. 20 tilfælde, hvor et fartøj har været i kontakt med kemiske kampstoffer ("krigsgasser"). Proceduren er i disse tilfælde, at forsvaret i samarbejde med Fiskeridirektoratet besigtiger fartøjet og dets last og foretager en vurdering af skadernes omfang med henblik på evt. kassation af fisken, erstatningsberegning, rensning af fartøj m.v.

Beredskabsstyrelsen Bornholm har i samarbejde med forsvaret etableret et særligt gasrenseberedskab til indsættelse ved rensning af fiskefartøjer, som er blevet forurenede af dumpede kemiske kampstoffer i Østersøen. Ved de øvrige statslige regionale beredskabscentre er der ikke etableret et særligt gasrenseberedskab.

Mange forhold vil kunne forhindre eller begrænse ilandbringning af fisk. Mangel på brændstof, olieforurening af fiskepladser eller lignende.

Fiskeridirektoratet er Fødevareministeriets myndighed til havs. Der foretages kontrol af fiskekvoterne og hygiejnekontrol efter fødevarerlovgivningen. Der er ikke i Fiskeridirektoratet etableret et egentligt beredskab, som skal aktiveres, hvis/når der indtræder helt ekstraordinære og akutte situationer, men Fiskeridirektoratet tager fra sag til sag stilling til, om hygiejne- og landingskontrollen skal intensiveres i et aktuelt område.

Forureninger

Fisk fra fartøjer, der har været i kontakt med krigsgas, hvor krigsgas har været i redskaberne eller om bord i fiskefartøjerne, skal i dag kasseres og bortskaffes, medmindre det med sikkerhed kan fastslås, at fisken ikke har været udsat for forureningsfare. Normalt kasseres fisken i trawlen og i en eventuel dækslast, mens den fisk, der befinder sig under dæk og lukkede luger, ikke kasseres, medmindre særlige forhold gør sig gældende, som f.eks. hvis fangst fra det inficerede træk eller fra dækslasten overføres til lastrummet.

På Bornholm har Fiskeridirektoratet i vinterhalvåret etableret rådighedsvagt uden for kontortid, såfremt kontrolmyndigheden ikke på anden vis er i funktion. Der er ikke etableret rådighedsvagt uden for Bornholm på grund af den ringe sandsynlighed for melding om krigsgasforurenede fisk. Melding modtages af det stedlige fiskeriinspektorat.

I tilfælde af større olieudslip udtager Søværnets Operative Kommando (SOK) en prøve som sendes til analyse hos Danmarks Miljøundersøgelser (DMU). Resultatet sendes direkte til rekvirenten og i øjeblikket sendes det ikke til Fødevarerdirektoratet. Dette er ikke hensigtsmæssigt. Der bør etableres et samarbejde med SOK og DMU for at herigennem få et bidrag til Fødevarerdirektoratet risikohåndtering.

I tilfælde af konstaterede olieforureninger er Fiskeridirektoratet ved udførelse af hygiejne- og landingskontrol særligt opmærksom på, om fiskefartøjerne lander fisk, der er olieforurenede eller i kasser, hvorpå der kan konstateres olie. I givet fald vil fisken blive kasseret.

Afbrydelse af forsyninger

El

Afbrydelse af el-forsyning vil – indtil nødforsyning kan etableres – standse losning af fisk, der opbevares i tanke eller løst i lasten, da disse pumpes op. Fisk i kasser vil stadig kunne landes.

Fiskens holdbarhed er meget afhængig af hurtig og korrekt behandling om bord, herunder isafkøling. Isværkernes produktion af is, som de almindelige fiskefartøjer medbringer til afkøling af fiskene, vil standse. Varerne skal ligeledes holdes afkølet frem til forarbejdning. Manglende kølefaciliteter vil især være et problem om sommeren, men i almindelighed et problem i perioden fra april til november.

Mange dambrug herunder ålebrug og landbaserede saltvandsdambrug er generelt afhængige af pumpeudstyr til at recirkulere produktionsvandet og til at føre vandet til diverse rensningsfaciliteter. Endvidere er mange af ferskvandsdambrugene, specielt i sommermånederne, afhængige af iltningssystemer til iltning af vandet i dammene. Manglende mulighed for cirkulation af produktionsvand, og iltning af vandet, vil i en del tilfælde kunne resultere i massive dødsfald i fiskebestandene indenfor få timer. Nødgeneratorer forventes at forefindes på nogle dambrug, men i tilfælde af brændstoffmangel vil disse ikke være meget bevendt.

Brændstof

Brændstoffmangel vil hurtigt medføre, at i hvert fald kystfartøjerne, der er afhængige af lokale brændstofforsyninger, ikke kan gå til havs. De store fartøjer vil kunne sejle til udenlandsk havn, f.eks. i Norge eller Storbritannien, for at tanke. Sikring af fisk til forbrug vil i givet fald afhænge af disse fartøjer. Fiskeri til industriformål vil kunne fortsætte i det omfang, der kan skaffes brændstof udefra.

Efter ilandbringning af fiskene vil den efterfølgende transport til auktioner og forarbejdningsvirksomheder blive vanskeliggjort.

Hvis foder ikke kan bringes ud til dambrugene, vil det hurtigt medføre dyrevelfærdsmæssige problemer.

Vand

Nogle større fartøjer med køletanke anvender isafkølet havvand til nedkøling af fisk. De mindre fartøjer medbringer is om bord.

Der anvendes vand af god beskaffenhed, dvs. fra vandforsyningen eller havvand af god beskaffenhed, til produktion af is til afkøling af fisk.

Varslede og uvarslede hændelse af forskellig størrelse

Det er muligt at forurene i hvert fald mindre havområder med stoffer, der kan gøre fisken uegnet som fødevarer. Det kan dreje sig om olieforurening fra skibsforslis eller skibskollisioner, hvor der bliver slået hul på opbevaringstanke.

Drejer det sig om toksiske stoffer, vil de i udledningsområdet kunne forårsage dødsfald i fiskebestanden, men der vil som oftest hurtigt ske en fortynding, så der ikke ville ses nogen effekt på fiskene. Imidlertid kan visse stoffer som olieprodukter, fenoler og lignende, give kraftig afsmag i fisken, selvom fisken ikke umiddelbart er mærket af påvirkningen. Udledninger af andre stoffer som f.eks. dioxiner, persisterende chlorpesticider og PAH forbindelser vil kunne resultere i, at fisken bliver sundhedsmæssig uacceptabel til humant konsum.

Ved olieforurening som følge af skibsforslis vil der, hvis det drejer sig om mindre områder, som f.eks. en fjord eller andre lokale områder, kunne lukkes for fiskeriet i en kortere eller længere periode, indtil koncentrationen af diverse oliebestanddele er kommet ned i et sundhedsmæssigt acceptabelt niveau.

Det vurderes som meget lidt sandsynligt, at bioterrorisme skulle kunne finde sted, inden landing af fisken.

Efter landing kan fisk kontamineres på samme måde som andre fødevarer.

Eksempler

Erfaringerne fra olieforureningen i Grønsund i 2001, jf. underudvalget for olieforurening til søs, viser at der er behov for paratviden omkring olieforureningens betydning for fødevarerens sikkerhed.

Hændelsen viser at der med fordel kan etableres et tættere netværk mellem SOK, DMU og Fødevaredirektoratet, for at facilitere informationsudveksling og målrettede laboratoriearbejder.

Fødevaredirektoratet har initieret et nordisk projekt, med henblik på at fastlægge en fælles nordisk model for risikohåndtering¹⁰.

3.3. Sårbarhed – Den primære vegetabiliske fødevarerproduktion

Sårbarheden på plante- og foderstofområdet afgrænses til:

- forhold, der har betydning for eller truer samfundets forsyning med fødevarer, som følge af brug af biologiske, kemiske, radiologiske og nukleare terrorismidler,
- forhold, som reguleres af følgende lovgivninger: Foderstofloven, lov om frø, kartofler og planter, lov om planteskadegørere, lov om biavl og gødningsloven. Det overordnede formål med disse love er i denne sammenhæng at sikre sunde produkter til videreforarbejdning i fødevarerindustrien og til direkte konsum og
- forhold, som relaterer sig til det primære erhverv, dvs. landbruget inkl. gartneri mv. herunder også de sekundære erhverv (de forarbejdende erhverv), der forsyner landbruget med rå- og hjælpestoffer og som indgår direkte i fødevarekæden, fx grovvarerelskaber.

Forureninger

Som det er i dag, reguleres forekomsten af skadelige stoffer i produkter til fødevarer og foder af fødevarerloven og foderstofloven. Ved normalt beredskab gennemføres fødevarekontrollen stikprøvevist på baggrund af virksomhedernes egenkontrol. Foderstofkontrollen gennemføres som en stikprøvevis kontrol udført på baggrund af en risikovurdering. Det vil imidlertid være risiko for, at de skadelige stoffer upåagtet kan passere forholdsmæssigt langt op i fødevarekæden med stor skade til følge.

Den fri bevægelighed af fodermidler indenfor EU og den fri distribution af varer i Danmark øger plante og foderområdets sårbarhed. En forurening kan i

¹⁰ Under Publicering

princippet spredes langt, hvis virksomhederne eller myndighederne ikke bliver opmærksom på den.

Der er i 2002 sket en udvidelse af det allerede eksisterende varslingsystem for fødevarer. Varslingssystemet kaldes ”Rapid Alert System for Food and Feed (RASFF)”, i daglig tale Rapid Alert systemet, og er en del af EU-Kommisionens meddelelssystemer til forbrugerbeskyttelse. Se nærmere beskrivelse i kapitel 3.5.1.

I Danmark er Plantedirektoratet myndighed for den del af Rapid Alert systemet, der vedrører foderstoffer. Plantedirektoratet modtager således dagligt, via Fødevarerdirektoratet som er det danske kontaktpunkt, varslinger af forskellige fund af forbudte eller uønskede stoffer i foderstoffer, f.eks. en overskridelse af en tilladt størsteværdi for et uønsket stof. Plantedirektoratet vurderer på den baggrund, om der skal følges op på sagen i Danmark. Ligeledes har Danmark pligt til via Rapid Alert systemet, at advare andre medlemsstater om en evt. risiko ved et foderstof, som Danmark har opdaget.

Afbrydelse af forsyninger

Hovedparten af landbrugets produktionsværdi er input i fødevarerproduktionen og kun en mindre del går direkte til konsum og eksport. For så vidt angår den vegetabiliske produktion, som tilgår grovfoderbranchen eller fødevarersektoren med henblik på produktion af konsumvarer, er plante- og foderstofområdet sårbar, såfremt primærproduktionen ikke efter høst kan aftages til videre forarbejdning.

Brændstof

Planteproduktionen i landbruget er meget afhængig af en stabil energiforsyning fra energisektoren. Det gælder både brændstof i form af dieselolie og elektricitet. Brændstoflagrene lokalt på landbrugsejendommene er begrænsede. Mangel på dieselolie i perioden fra marts til maj og fra september til oktober vil i meget stort omfang forhindre såning af forårs- og vinterafgrøderne. Ligeledes vil mangel på brændstof fra juli til september hurtigt medføre, at høsten af afgrø-

derne ikke kan gennemføres og derfor medføre mangel på foder til den animalske produktion. Dette vil i givet fald og i worst case hurtigt nødvendiggøre nedslagtninger af husdyrbesætninger.

Rå- og hjælpestoffer

Landbrugets vegetabiliske produktion er desuden sårbar overfor svigtende tilgang af rå- og hjælpestoffer fra engros- og detailhandel. Særlig betydning har forsyningen med handelsgødning og herbicider. Hvis tilgangen med handelsgødning svigter, vil den samlede planteproduktion falde med op til 50 %. Tilsvarende vil gælde mangel på herbicider til at kontrollere ukrudt og plantesygdomme. Udbyttereduktionen, som følge af manglende forsyning med hjælpestoffer, er meget afgrødeafhængig. For konsumafgrøder som fx kartofler vil mangel på sprøjtemidler kunne medføre store udbyttereduktioner.

Kvæg- og mælkeproduktion foregår på ca. 10.000 bedrifter. Disse bedrifter er, i større omfang end svinebesætninger, selvforsynende med grovfoder, og der anvendes kun i mindre omfang foderstoffer fra grovvarebranchen. Mælkeproduktionen er meget afhængig af brændstof til transportsektoren, men de fleste malkekvægbesætninger kan i en lang periode fortsætte uden borttransport af mælk eller dyr. Besætningerne er derimod meget følsomme over for mangel på elektricitet og vand.

Svineproduktionen er mere afhængig af andre sektorer end kvæg- og mælkeproduktionen. Svineproduktionen benytter i væsentlig større omfang foderstoffer fra grovfoderselskaber, og er derfor afhængige af en stabil foderstofforsyning. Svineproduktionen er desuden følsom overfor svigtende kapacitet inden den del af fødevarerindustrien (slagterier), som aftager slagtesvin.

Varslede og uvarslede hændelser af forskellig størrelse

Forædlingen af foderstoffer i den forarbejdende industri varetages af grovvareselskaber. Disse selskaber har relativt få, men store produktionsanlæg og foderstoflagre decentralt placeret i landet og herfra leveres foderstoffer til landbrugets animalske produktion. Strukturen indenfor grovvarebranchen med relativt få og store enheder forøger effekten af en terroraktion mod et eller flere

store grovvarereselskaber, i forhold til den samme aktion mod et eller flere store landbrug. Grovvarer-branchens nuværende struktur kan dog ikke anses for at være en svaghed, men derimod en styrke. Det skyldes, at effekten af en hændelse vil være lokal, og at foderstofferne, i tilfælde af bortfald af en større del af grovvarereselskabernes produktionskapacitet, vil kunne substitueres udefra.

Produktionen af planter er, hvad enten den foregår i det åbne land eller i væksthuse, relativt ubeskyttet mod uvarslede hændelser. Det gælder også for den forædling og oplagring af fodermidler og foderstoffer, som finder sted i grovvarereselskaberne. Det vil således være let at introducere plantesmitstoffer eller planteskadegørere til afgrøder i det åbne land og i væksthuse eller sprede andre biologiske agens med terrorformål for øje.

Fodermidler – dvs. råvarer til foderstofproduktionen - tilgår grovvarereselskabernes produktionsanlæg og foderstoflagre, både direkte fra landbruget og fra indenlandske eller udenlandske mellemhandlere. Det er karakteristisk for denne varetransport, at den kan foregå gennem flere handelsled, med deraf følgende mange transporter, omlastninger og opsplitninger af de enkelte varepartier til følge. Endvidere kan de fodermidler, som kun produceres eller importeres at en enkelt eller få virksomheder, indenfor det danske foderstofmarkedet, i løbet af ganske kort tid blive videredistribueret til mange foderstofvirksomheder rundt omkring i landet. Der foretages dagligt et stort antal transporter, omlastninger og opsplitning af store mængder fodermidlerne uden særlig beskyttelse. Dette er en svaghed ved foderstofproduktionen. Tilgangen af fodermidler til grovvarereselskabernes produktionsanlæg og foderstoflagre er således et sårbart område, hvor der let vil kunne introduceres smittestof eller andre terrormidler.

Gennemføres terroren mod plante- og foderområdet, som en ikke-identificeret aktion, er konsekvenserne heraf på senere led i fødekæden, alt andet lige afhængig af hvor effektivt de introducerede biologiske, kemiske, radiologiske eller nukleare terrormidler opfanges.

Eksempler

Et konkret eksempel er forureningen af foderstoffer og læskedrikke med hormonet MPA. Det stammede fra en sending medicinsk affald, der var sendt fra Irland til Holland for at blive destrueret. Medicinaffaldet blev ulovligt sat i omløb og solgt til foderstof- og læskedrikindustrien. Fire sendinger endte i Danmark, hvor myndighederne (Plantedirektoratet og Fødevaredirektoratet) efter alarmering via RASFF-systemet effektivt fik standset og bekæmpet forureningen.

Et andet eksempel er chloramphenikol-sagen, hvor et parti rejeskalmel, som var iblandet et antibiotikum chloramfenikol, var blevet opblandet i større partier af fiskemel og fiskeolie og videresolgt til foderbrug i bl.a. Danmark.

I chloramfenikol-sagen kunne analyser ikke påvise chloramfenikol i foderstofprøverne. Det forurenede foder blev ikke anvendt til husdyr. Sagen har givet anledning til at Plantedirektoratet er ved at overveje ændringer af foderstofloven, således at forurenede foder holdes uden for fødevarekæden.

Herudover blev, med vedtagelsen af Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 178/2002 (herefter fødevareforordningen)¹¹, rammerne for regulering af fødevarsikkerheden fastlagt og grundlaget for etablering af Den Europæiske Fødevarsikkerhedsautoritet skabt. Med fødevareforordningen sættes hovedprincipperne i Hvidbogen om Fødevarsikkerhed i kraft.

På baggrund heraf blev lovforslag 182/2002 om ændring af lov om foderstoffer fremsat. (Forslaget blev vedtaget som lov nr. 376 af 28. maj 2003.) Det foreslås heri bl.a., at lovens bestemmelser tilpasses de krav, der stilles i forbindelse med myndighedernes håndtering af bl.a. forsigtighedsprincippet, som det fremgår af fødevareforordningens artikel 7. Det anføres i lovforslagets bemærkninger bl.a., at der således er behov for, at myndighederne ud fra en generel risikovurdering på et tidligt tidspunkt kan iværksætte foranstaltninger for

¹¹ Rådets forordning (EF) nr. 178/2002 om generelle principper og krav i fødevarerlov-givningen, om oprettelse af Den Europæiske Fødevarsikkerhedsautoritet og om procedurer vedrørende fødevarsikkerheden

at forhindre omsætning og anvendelse m.v. af foderstoffer, der må antages at udgøre fare for menneskers eller dyrs sundhed eller for miljøet. Samtidig udvides den eksisterende hjemmel til at nedlægge forbud og påbud til bl.a. at omfatte mulighed for at udstede påbud om tilbagetrækning af foderstoffer fra senere omsætningsled.

De artikler i fødevarerforordningen, der omhandler import og eksport af fødevarer og foder til og fra Fællesskabet, bestemmelser om krav til fodersikkerhed, bestemmelser om forbud mod vildledning, ansvarsfordeling mellem foderstofvirksomheder og myndigheder, regler om sporbarhed samt regler om virksomhedsledernes ansvar for foderstofferne, finder dog først anvendelse fra 1. januar 2005, mens forordningens bestemmelser om den generelle fødevarerlovgivning, herunder forsigtighedsprincippet, er trådt i kraft pr. 20. februar 2002.

3.4. Sårbarhed – Den primære animalske fødevarerproduktion

Det veterinære beredskab består af en kombination af aktiv og passiv overvågning. Den aktive overvågning gennemføres i form af egentlige sygdomsovervågningsprogrammer og stikprøvekontrol samt tilsyn med dyr, der kommer til markeder og på slagterier. Den passive overvågning er baseret på en anmeldeligt gældende for såvel landmænd og dyrlæger i tilfælde af mistanke om udbrud af alvorlige smitsomme sygdomme.

For at sikre at det veterinære beredskab vil agere optimalt i tilfælde af sygdomsudbrud, er der udarbejdet beredskabsplaner for de alvorlige smitsomme sygdomme, som detaljeret beskriver, hvordan bekæmpelsesarbejdet skal gribes an. Beredskabsplanerne er udarbejdet med baggrund i EU-direktiver vedrørende de specifikke sygdomme. Direktiverne er med baggrund i de seneste års udbrud af klassisk svinepest og mund- og klovsyge begyndt at stille store krav til det stående beredskab. Bl.a. skal medlemsstaterne være i stand til at håndtere "worst case" scenarier, som for mund- og klovsyge er et udbrud med mange forskellige virustyper, som kunne være igangsat ved bioterrorisme. Der skal endvidere afholdes årlige beredskabsøvelser.

I tilfælde af at en dyrlæge ved undersøgelse af et dyr får mistanke om et udbrud af en ondartet smitsom husdyrsygdom, skal en dyrlæge fra Fødevareregionen tilkaldes. Hvis der opstår en mistanke om sygdomsudbrud iværksættes en kaskade af handlinger, som har til hensigt at begrænse spredningen af sygdommen. Besætningen sættes under offentligt tilsyn, der indføres restriktioner på dyr og mennesker, samt oprettes beskyttelseszoner omkring besætningerne. Hvis udbruddet bekræftes skal besætningen slås ned.

I mellemtiden er der foregået et større opfølgings- og tilbagesporingsarbejde med henblik på at undersøge og kortlægge mulige kontakter til andre besætninger. Samtidig sker der en intensiv kontakt til diverse internationale organisationer for at sikre, at disse er velinformede om bekæmpelsesarbejdet. Al denne videnindsamling og information sker primært via IT.

Hele dette bekæmpelsesarbejde er helt afhængig af en veludviklet infrastruktur, som basalt set er afhængig af at energiresourcerne er sufficente.

Forureninger

De alvorligste forureninger, man umiddelbart vil kunne overveje, er kontamination af foderet med forskellige stoffer, såsom dioxin, PCB eller andre persistente chlorpesticider eller forskellige former for vækstfremmere. Der vil kunne gå et stykke tid før sådanne forureninger bliver påvist, da de som oftest skal findes i forbindelse af stikprøvekontrol af fodermidlerne, med mindre at koncentrationerne er af et niveau, der forårsager sygdom hos dyrene.

De seneste års eksempler, som dioxin i bl.a. hønsefoder i Belgien, medroxyprogesteronacetat (MPA) i svinefoder i bl.a. Holland og nitrofurant i hønse- og svinefoder i Portugal er hændelser, der er sket på grund af ubetænksomhed eller helt bevidst for at opnå en uberettiget økonomisk gevinst.

Hvis der er meget lokale forureninger på landbrugsjorden, er sandsynligheden for at opdage disse ved den stikprøvebaserede kontrol ikke stor, mens hvis der vil være forurening over et større område, vil sandsynligheden for opdagelse stige. En eventuel uopdaget forurening vil i dag først opdages, hvis forbrugere blive syge og kilden spores tilbage til virksomheden eller området. Hvis der er

tale om en forurening, som giver en langtidspåvirkning, men ikke fremkalder akut sygdom, er sandsynligheden for opdagelse og kildesporing ikke stor.

Afbrydelse af forsyninger

Lukning af energitilførslen vil influere på en vifte af områder, som kan påvirke det veterinære beredskab, f.eks. lukning af el-forsyningen, stop for transport på grund af brændstofmangel og afbrydelse af vandforsyningen. Lukning af energitilførslen vil på den ene eller anden side gensidigt påvirke de forskellige de forskellige forsyningsområder.

Kommunikation

Afbrydelse af elforsyningen, vil hurtigt give problemer for landbrudsproduktionen og vil i en sygdomsudbrudssituation hindre kommunikationen mellem regionerne og de centrale dele af Fødevaredirektoratet og ud til de internationale samarbejdspartnere. Dette vil hindre, eller kraftigt begrænse, mulighederne for sporing af smittefarlige kontakter.

El

Afbrydelse af elforsyningen vil betyde, at den diagnostiske kapacitet vil blive kraftigt forringet eller helt umuliggjort, idet nutidens laboratoriedrift er helt afhængig af eldrevne apparatur, der er eldrevne. Det vil sige, at muligheden for hurtig diagnostik bortfalder. Den manglende diagnostik vil markant øge risikoen for yderligere smittespredning.

Ud fra et dyrevelfærdsmæssigt synspunkt vil en lukning af elforsyningen hurtigt få katastrofale konsekvenser. De fleste hjælpemidler indenfor landbrugssektoren er eldrevne. Malkemaskiner vil ikke virke, hvorfor der vil opstå dyrevelfærdsmæssige problemer allerede indenfor de første 24 timer.

I mange intensive husdyrproduktioner som grise og kyllinger er fodringen automatiseret og denne er el-styret. El-afbrydelser vil hurtigt kunne forårsage problemer, hvis den mandskabsmæssige kapacitet er begrænset eller at produktionssystemerne ikke er bygget til manuel fodring. Disse intensive systemer

har normalt et biosecurity system, som gør at dyrene holdes inden døre i lukkede systemer, og heri er belægningsgraden normalt meget høj. Det er livsnødvendigt for dyrenes velfærd og overlevelse, at der er en sikker klimastyring. Disse er også el-styrede og dyrevelfærdsmæssige problemer vil opstå indenfor det første døgn.

I en stor del af svineproduktionen og kvægproduktionen er udmugningen ligeledes mekaniseret og el-styret. Nogle af problemerne vil kunne løses ved manuelt arbejde, men nogle af de intensive produktionssystemer er bygget således, at udmugningen foregår under gulvet f.eks. i staldsystemer med tremmegulv. I disse produktionssystemer vil den manglende udmugning yderligere forværre de indeklimamæssige forhold.

Som hovedregel har besætningerne ikke adgang til nødgeneratorer, selv om enkelte besætningerne kan have tegnet en speciel forsikring og forsikringsselskabet således har ansvaret for at fremskaffe de nødgeneratorer som er nødvendige.

Transport

Muligheden for transport er essentiel for bekæmpelsen af alvorlige smitsomme sygdomme. En hurtig undersøgelse af mistanker om sygdomsudbrud, kræver hurtig udrykning af personale fra de berørte Fødevareregioner. Hurtig fremsendelse af materiale til diagnostik er også transportafhængig. I tilfælde af sygdomsudbrud er alle de bekæmpelsesmæssige foranstaltninger, såsom afmærkning af zoner, aflivning og bortkørsel af dyr til destruktionsanstalt, efterfølgende rengøring og desinfektion af ejendommen helt og holdent afhængig af transportmidler.

For den generelle landbrugsproduktion vil begrænsninger af transportmulighederne hurtigt skabe dyrevelfærdsmæssige problemer. Manglende transport af foder, kørsel til slagtning m.m. vil hurtigt skabe nogle uoverskuelige velfærdsmæssige problemer.

Vandforsyningen

Manglende vandforsyning vil indenfor få timer skabe dyrevelfærdsmæssige problemer. I de meget intensive produktionsforhold, som findes udbredt i landet, vil vandmangel kunne forårsage store dødsfald i dyrebestandene indenfor det første døgn. Begge disse situationer vil kun blive aktuelle, hvis det drejer sig om svigt i hele Danmarks vandforsyning. Normalt drejer det sig kun om et lokalt svigt, hvor der som regel hurtigt kan skaffes vand fra alternative kilder.

I forbindelse med udbrud af alvorlige smitsomme sygdomme, vil hele oprydningsarbejdet i form af rengøring og desinfektion blive umuliggjort, hvis vandtilførslen stoppes. Dette vil kunne forårsage alvorlig forsinkelse af mulighederne for, at landbruget kan genoptage eksporten af produkter fra den ramte dyreart.

Vandforsyningen vil forholdsvis simpelt kunne reetableres med tankvognsforsyning.

Varslede og uvarslede hændelser af forskellig størrelse

Ved udbrud af alvorlige smitsomme sygdomme, indføres der et øjeblikkeligt stop af landets eksport af levende dyr og fødevarer, hvori de ramte dyrearter indgår som bestanddele. Dette stop kan lempes, alt afhængigt af om det er muligt at begrænse sygdomsspredningen, men eksporten til mange lande vil først blive genoprettet ½ år efter sidste udbrud er slået ned. Hvis der som smitstof vælges ét, der kun giver relativt begrænsede symptomer, og som ikke umiddelbart ville forventes i landet, som f.eks. afrikansk svinepest, og smitstoffet i forbindelse med terrorhandlingen spredes over hele landet, vil bekæmpelsesarbejdet blive uoverskueligt stort. Samtidig vil et eksportstop hurtigt medføre, at man må gå over til nødslagtninger af dyrevelfærdsmæssige grunde, da produktionskapaciteten i landet langt overstiger hjemmemarkedets behov. Selvom man forsøger at slagte og lægge på køle-fryselager, vil lagerkapaciteten ikke slå til med en årlig produktion af slagtesvin på ca. 23 mill. Det vil være nødvendigt at destruere store mængder af produktionen.

Et sådant stort sygdomsudbrud vil have væsentlig økonomisk betydning.

Eksempler

Udbruddet af Newcastle Disease (NCD) i Danmark i 2002 ramte 9 kommercielle fjerkræbesætninger og 126 hobbybesætninger. De offentlige omkostninger til bekæmpelsesarbejdet og den efterfølgende rengøring og desinfektion var ca. 94 mil. kr., mens fjerkræerhvervets tab, i forbindelse med de under udbruddet påførte restriktioner, opdrætsmæssige såvel som handelsmæssige, er beregnet til at være mellem 70-100 mil. kr. Det vil sige at udbruddet kostede op mod 200 mil. kr.

Introduktionen af sygdommen er ikke fastlagt og anses for at være hændelig. Kilden til smitten er ikke identificeret. Det overvejes om vira kunnet være kommet via vandfugle. Fødevaredirektoratet har derfor iværksat et kontrolprojekt der skal kortlægge om danske vandfugle er bærere af NCD virus.

Bekæmpelse af NCD foregår i henhold til en national beredskabsplan, der er godkendt af Kommissionen. Beredskabsplanen viste sin effektivitet. Da flere af udbruddene lå meget tæt ved den Dansk/Tyske grænse havde Fødevaredirektoratet et tæt samarbejde med de Tyske veterinærmyndigheder. Udover de nationale tiltag indkaldte Kommissionen øjeblikkelig medlemslandene til drøftelse og vedtagelse af Kommissionbeslutninger med henblik på hurtig implementering for at begrænse skaderne mest muligt.

Den efterfølgende evaluering af bekæmpelsen af udbruddet, vist at beredskabet er velfungerende.

Da der ikke har kunnet klarlægges en årsag til udbruddet pågår der p.t. en dialog mellem fjerkræerhvervet og Fødevareministeriet om obligatorisk vaccination af fjerkræbestanden.

Sideløbende pågår der i EU overvejelser om fælles aflivningsudstyr til brug i husdyrsygdomsbekæmpelsesarbejdet, således at EU har 2-3 sæt udstyr strategisk placeret rundt om i Europa. Danmark har taget initiativ til at drøfte dette på først kommende Nordiske veterinærchefmøde.

Kommissionen følger bekæmpelsesarbejdet tæt i det enkelte land og sender auditorer fra det centrale inspektørkorps (FVO) på mission til landet med udbrud for at sikre sig at bekæmpelsen sker i overensstemmelse med de nationale beredskabsplaner og Kommissionsbeslutninger. Dette skete også i det danske NCD tilfælde.

Resultatet af Kommissionens evaluering var at det danske beredskab var tilfredsstillende.

3.5. Sårbarhed - Fødevarerproduktion

Fødevarerproduktionen i Danmark baserer sig på råvarer, som for en stor dels vedkommende er dyrket eller opdrættet i Danmark. Fødevarerproduktionen vil derfor være afhængig af at landbrugsområderne er dyrkningsegne. Der bruges også råvarer, som stammer fra havet eller områder tæt på havet, og fødevarerproduktionen er derfor også afhængig af forureningsgrader af hav- og kystområderne.

Normalt kan fødevarerproduktion principielt deles op i to: den produktion, som er baseret på levende dyr og andre animalske produkter inklusive fisk og den produktion, som baserer sig på de øvrige råvarer, inklusive ingredienser og tilsætningsstoffer. Trinene i produktionen for de to typer er uden nævneværdige forskelle (håndtering, forarbejdning og pakning), mens der stilles meget forskellige krav til opbevaring af rå- og færdigvarer.

En stor del af fødevarerne på det danske marked er importeret eller produceret i Danmark med importerede råvarer, og en sikker fødevarerproduktion er således også afhængig af, at producenterne af disse råvarer og de danske importører i tilstrækkelig grad har sikret sig, at disse importører er i orden.

I Danmark er det virksomhederne, som har ansvaret for, at de fødevarer, som de sælger, er sundhedsmæssigt i orden. I tilfælde af, at resultatet af laboratorieundersøgelser eller andre oplysninger, som virksomheden kommer i besiddelse af, viser eller giver anledning til at formode, at der kan være fare for menneskers sundhed, skal virksomheden foretage det fornødne for at afhjælpe faren

og underrette fødevaremyndighederne. I tilfælde af umiddelbar fare for menneskers sundhed skal virksomheden straks foretage tilbagetrækning fra markedet af hele den produktionsmængde, der er fremstillet på samme teknologiske betingelser, og som vil kunne indebære samme risiko, jf egenkontrolbekendtgørelsens¹² § 9.

For så vidt angår beskyttelse mod tilsigtede hændelser har de fleste af de større virksomheder etableret adgangsrestriktioner, ofte indarbejdet i deres egenkontrol eller kvalitetssikringsprogram, men generelt har restriktioner ikke været rettet mod den tilsigtede handling. Det skal vurderes om virksomhederne i højere grad skal indarbejde beredskabstankegangen i deres eksisterende egenkontrolprogrammer.

I Fødevareloven er det slået fast, at myndighederne ved større katastrofer, herunder krise eller krig, kan træffe de bestemmelser, der er nødvendige for, at sikre at fødevarer anvendes på den mest fordelagtige måde, undgår forurening m.v. og at sikre befolkningens forsyning med fødevarer.

Forureninger

Forureninger af fødevarer i produktionsleddet forekommer på mange forskellige måder, enten som en kemisk eller fysisk forurening, som kan opdages hurtigt ved smags- eller visuel test, men kan også være en kemisk eller mikrobiel forurening, som ikke umiddelbart kan opdages. Virksomhederne har alle et egenkontrol program, som skal sikre forbrugeren sunde og sikre fødevarer og med egenkontrolprogrammet er det virksomhedens ansvar, at sikre at deres egne produkter er sunde og sikre.

Den fri bevægelighed af fødevarer indenfor EU og den fri distribution af varer i Danmark øger fødevareområdet sårbarhed. En forurening kan i princippet spredes langt, hvis virksomhederne eller myndighederne ikke bliver opmærksom på den.

¹² Bekendtgørelse nr 360 af 21/05/2003 om egenkontrol i fødevarevirksomheder m.v.

Der eksisterer et samarbejde mellem medlemsstaterne i EU samt Norge og Island i form af et varslingsystem til brug i situationer, hvor fødevarer eller foderstof kan udgøre en alvorlig og akut risiko for forbrugere. I 2002 skete en udvidelse af det allerede eksisterende varslingsystem for fødevarer. Systemet er nu udvidet til at dække hele fødevarekæden i EU og foder- og fødevareimporter fra lande udenfor EU. Varslingssystemet kaldes ”Rapid Alert System for Food and Feed (RASFF)”, i daglig tale Rapid Alert systemet, og er en del af EU-Kommissionens meddelelssystemer til forbrugerbeskyttelse.

I Danmark er det Fødevaredirektoratet, der har rollen som det nationale kontaktpunkt og tager sig af alle indkomne meddelelser. Kontaktpunktet er bemandet i åbningstiden med en ansvarlig sagsbehandler og uden for normal åbningstid er de nationale kontaktpunkter døgnbemandede med faste kontaktlinier til Kommissionen.

De indkomne meddelelser, som omhandler foder eller foderstoffer, dirigeres videre til Plantedirektoratet, der så forestår den videre sagsbehandling.

Dette system har stor betydning for fødevarsikkerheden i dag, da det sikrer hurtigt informationsudveksling om potentielt produkter, der kan udgøre en risiko

Afbrydelse af forsyninger

El

Den danske fødevareproduktion er helt afhængig af en tilstrækkelig elforsyning. Hvis elforsyningen svigter, vil virksomhederne ikke kunne producere fødevarer.

Specielt på slagterier vil tab af elektricitet hurtigt kunne resultere i en situation, hvor man skal nødslagte de dyr som findes i modtagedaldene, da der ellers vil opstå dyrevelfærdsproblemer.

For de varer, som kræver styring af temperaturen, vil der også hurtigt opstå problemer, afhængig af årstid og temperaturkrav til opbevaring. Hverken ved

el-svigt i produktionen eller modtagelse vil man umiddelbart kunne flytte de levende dyr, da reglerne er klare og levende dyr dermed ikke må tages ud fra et produktionssted og flyttes til et andet pga. smittefare.

Som hovedregel har fødevareindustrien ikke adgang til nødgeneratorer, selv om enkelte virksomheder kan have tegnet en speciel forsikring og forsikrings-selskabet således har ansvaret for at fremskaffe de nødgeneratorer som er nødvendige.

Selve opbevaringen er følsom over for tab af elforsyningen, da en stor del af varerne skal opbevares med temperaturstyring. Disse produkter vil dog kunne flyttes til anden opbevaringsfacilitet, da det drejer sig om færdigvarer, som er forsvarligt emballeret.

Ministeren har hjemmel i fødevarelovens § 12 til at tillade ovennævnte produkter kan omsættes som fødevarer, selvom om de ikke overholder alle forhold i gældende lovgivning, fx at der har været brud på kølekæden, tilvirkning i ikke godkendte lokaler eller andet.

Vandforsyningen

Generelt kan der ikke produceres fødevarer uden tilstrækkelig vandforsyning, så alle typer af fødevareproduktion er afhængige af vand, både som ingrediens, men også til afvaskning og rengøring. I tilfælde af forurening af vandkilden, vil virksomhedens egenkontrol normalt ikke være fintmasket nok til at opfange forureningen med det samme, med mindre at der sker en ændring i udseende, smag, lugt eller konsistens.

Der er ikke præcedens for at man har nødforsyningsanlæg til vandforsyningen, da de hidtidige erfaringer har vist, at udgifterne til opretholdelsen af sådanne anlæg langt vil overstige fordelene ved at kunne fortsætte produktionen.

Transport

I tilfælde af transportmangel vil alt fastfryses i virksomheden, forstået på den måde, at der ikke vil komme råvarer til virksomheden og der vil ikke kunne af-

hentes færdigvarer. Der vil opstå en flaskehals i opbevaring af færdigvarerne, idet at alle råvarer som allerede findes i virksomheden kan forarbejdes til færdigvarer uden problemer. Flaskehalsen vil især blive tydelig for produktion baseret på levende dyr, idet problemerne med de levende dyr igen vil være identiske med dem, som vil kunne opstå ved mangel på el, altså at man må aflive dyrene på grund af dyrevelfærdsmæssige årsager. Der formodes ikke at opstå særlige problemer med andre typer produktion i denne forbindelse, da råvare- og færdigvarelagre stadig fungerer.

Der findes ikke et specifikt beredskab på dette område og der ses ikke et behov.

Varslede og uvarslede hændelser med forskellig størrelse

De færreste virksomheder inden for området har specifikke forholdsregler for så vidt angår terroraktioner eller mistanker om samme. Hvis virksomheden således ikke i sin egenkontrol opdager, at der har været udført en terrorhandling, er der risiko for, at den først blive opdaget ved sygdomsudbrud i befolkningen. Der er i denne forbindelse etableret et samarbejde mellem Statens Seruminstitut, embedslægerne og Fødevaredirektoratet.

Hvis der opdages et tilfælde af terror mod fødevarerne, vil virksomhedens egenkontrollsystem kunne håndtere fødevarekrisen, som kan sidestilles med en hvilken som helst anden krise, som følge af en fødevareforurening, og tilfældet skal jf. gældende regler¹³ rapporteres til de rette myndigheder for videre efterforskning.

Specielt for produktioner, hvor levende dyr er råvaren, er der en mulighed for at udføre en tilsigtet handling eller terror. Ved spredning af en smitsom husdyrsygdom vil man med relativt små midler og uden den store risiko for opdagelse, kunne inficere store dele af det danske dyrehold, med katastrofale følger for forbrugerens tiltro til fødevarernes sikkerhed og for mulighederne for eksport.

¹³ Bekendtgørelse nr 360 af 21/05/2003 om egenkontrol i fødevarevirksomheder m.v.

Eksempler

Der har indenfor de seneste par år været en række tilfælde af forurenede fødevarer, som har udgjort en trussel mod fødevarsikkerheden. Det karakteristiske er, at produkterne allerede var på markedet. Det følger heraf, at produkterne skal trækkes af markedet hurtigt og sikkert, samt at forbrugerne og fødevarereenhvervet skal orienteres uden unødigt ophold.

Fødevaredirektoratet kan modtage oplysninger om produkterne fra EU's RASFF jf. kap. 3.5.1. Det drejer sig f.eks. om sager vedrørende æggepulver forurennet med nitrofuraner, forgiftet vodka, Salmonella i chokolade.

Andre af disse hændelser er opdaget i Danmark, enten af den offentlige kontrol eller i virksomhedernes egenkontrol. Det drejer sig f.eks. om hændelser vedrørende algegift i muslinger, salmonella i kalkunfilet, svampegift i figner, *Listeria Monocytogenes* i hønsesalat.

For enkelte af disse tilfælde er det Statens Seruminstitut, som har gjort opmærksom på, at der er et problem. Det drejer sig f.eks. om udbrud med *Salmonella Bovismorbifikans*, hvor Statens Seruminstitut identificerede et regulært udbrud af en fødevarebåren sygdom, som omfattede mere end 30 personer på landsplan. Atter andre hændelser er identificeret af hospitaler og afsløret i samarbejde med Statens Seruminstitut, Dansk Veterinær Institut og Fødevaredirektoratet. Det drejer sig f.eks. om identifikation af pølseforgiftnings-toksin i produktet hvidløg i olie.

Fælles for disse hændelser er, at de kan opstå som en konsekvens af dårlig hygiejne, dårlig management, uhensigtsmæssige produktionsprocesser, forurennet dyrefoder eller andre uheldige omstændigheder. Men de kunne også alle opstå som følge af en bevidst handling.

MPA sagen

Det danske kontaktpunkt modtog et telefonisk besked sent lørdag aften om at de tyske myndigheder havde oplyst at fire navngivne danske gårde havde modtaget foder, som var under mistanke for at være MPA forurennet.

Fødevarerdirektoratet sammenkaldte søndag morgen via sit beredskabsnetværk, de involverede myndigheder, med henblik på hurtigt indsats for at begrænse skadevirkningerne. Plantedirektoratet instruerede straks deres distrikter om at tage ud på for at udtage repræsentative prøver for at konstatere om mistanken var begrundet.

Fødevarerdirektoratet aktiverede straks sit nationale kontrollaboratoriet i Ringsted, med henblik på hurtigt analyser af de udtagne prøver. Fødevarerdirektoratet kontaktede også straks fødevareregionerne hvor besætninger var placeret med henblik på at straks at stoppe levering af produkter: mælk og dyr til slagting. Disse aktiviteter blev alle gennemført om søndagen.

Konklusionen på dette forløb er, at beredskabet var funktionsdygtigt og reagerede hurtigt, således at hændelsen kunne afgrænses og fødevarerne blev holdt ude af fødevarekæden. forløbet viste at det er vigtigt at have adgang til kompetencerne og muligt for at disponere over laboratoriekapacitet med kort varsel.

3.6. Sårbarhed – GMO

I Danmark er der udelukkende godkendt forskning, produktion og udsætning af genmodificerede organismer (GMO)/ genmodificerede mikroorganismer (GMM) med lav risiko for menneskers sundhed og med lav risiko for miljøet. Langt de fleste anvendelser er klassificeret som værende ”ingen risiko eller ubetydelig risiko aktiviteter”. Der er knyttet et stort administrativt system til risikovurdering, klassificering, godkendelse, sporbarhed (regler er undervejs) samt kontrol med både genmodificerede organismer(GMO)/genmodificerede mikroorganismer (GMM). I tilfælde af et eller flere alvorlige sammenbrud af administrativ eller teknisk karakter vil Skov- og Naturstyrelsen sandsynligvis miste kontrollen over hvor godkendte GMO/GMM aktiviteter finder sted. Men dette vurderes ikke, at indebære risiko for menneskers sundhed eller miljøet eller andre samfundsmæssige værdier.

GMO området kan deles op i to grupper: GMO/GMM under indesluttet anvendelse og GMO/GMM til udsætning i miljøet, herunder markedsføring.

Den første gruppe, indesluttet anvendelse, er aktiviteter, hvor gensplejsede organismer fremstilles, undersøges eller anvendes under forhold, der begrænser organismernes kontakt med omgivelserne. Antallet af bioteknologivirksomheder, der beskæftiger sig med indesluttet anvendelse er i løbet af de sidste 2-3 år næsten fordoblet og antallet af godkendelser er stigende. Området omfatter bl.a. enzympræparater, pharmaceutiske produkter og produktion af forsøgsdyr.

Et sammenbrud i de administrative procedurer ville betyde manglende indtjening for en række bioteknologivirksomheder i Danmark. Eventuelt ville leverancen af visse pharmaceutiske produkter blive ustabil, og sandsynligvis forbundet med øgede omkostninger. Bl.a. er størstedelen af den insulin, der produceres i Danmark baseret på GMO. I tilfælde af sammenbrud af produktionen vil insulin dog kunne skaffes fra andre lande.

Den anden gruppe, udsætning og markedsføring af GMO omfatter forsøgsmæssig udsætning i miljøet, samt markedsføring af GMO (dvs. stillen til rådighed for tredjemand, f.eks. m.h.p. kommerciel dyrkning af GMO afgrøder). Industrien vil tabe indtjening ved sammenbrud af de administrative procedurer, der er forbundet med risikovurdering og godkendelse af GMO til udsætning. Det skal i den forbindelse påpeges at der ikke er godkendt GMO til dyrkning og markedsføring i EU siden 1997.

Forureninger

Det vurderes, at forurening af miljøet ikke vil have særskilt betydning, hverken for forsøgsmæssig dyrkning eller markedsføring af GMO'er, eller produktion af andre GMO'er under indesluttede forhold.

Afbrydning af forsyninger

Et sammenbrud af forsyninger såsom el, brændstof, vand, transport el. lign. vurderes ikke i forhold til GMO at udgøre en samfundsmæssig trussel, idet GMO forskning og/eller produktion i Danmark ikke har afgørende betydning for tilvejebringelse af produkter på kort sigt. I Danmark produceres der ikke medicin baseret på GMO, som ikke kan substitueres af andre typer medicin og

fødevarerproduktionen i Danmark er ikke afhængig af GMO afgrøder eller af anden GMO/GMM forskning eller produktion.

Varslede og uvarslede hændelse af forskellig størrelse

Der er ikke i Danmark godkendt anvendelser af gensplejsede organismer, som er potentielt farlige. Der er således ingen forskning, produktion eller lign. med gensplejsede vira, vacciner eller lign, som man forestiller sig kunne anvendes i bioterrorisme. På baggrund af den eksisterende forskning og produktion i Danmark af GMO/GMM vurderes det derfor, at et sammenbrud i de administrative procedurer for godkendelse af GMO under indesluttede forhold, eller tekniske sammenbrud ikke ville kunne skade samfundsmæssige værdier.

Det vurderes, at bioterrorisme kan anvendes mod GMO produkter på samme måde som mod konventionelle produkter.

Genteknologien kan sandsynligvis anvendes som et redskab til bioterrorisme, men der er ikke kendskab til potentielt farlige GMO/GMM'ers tilstedeværelse i Danmark, som ville kunne forvolde skade på menneskers og dyrs sundhed eller på miljøet.

4. Det infrastrukturelle beredskab på sårbarhedsområdet

For at kunne danne sig et overblik over beredskabet, er det hensigtsmæssigt med en beskrivelse af de institutioner, der vil blive involverede i varslede eller uvarslede hændelser af forskellig størrelse på underudvalgte område. Dette kapitel beskriver de relevante institutioners opgaver, samt det relevante regelgrundlag.

4.1. Miljøstyrelsen

Miljøministeriet er ansvarlig for miljøbeskyttelse, herunder vandforsyningen og sundhedsaspekter, der kan opstå på grund af forurening af miljøet. Ministeriet har dermed ansvaret for at forebygge risici for befolkningen, som følge af påvirkninger fra det ydre miljø. Aktiviteterne omfatter forebyggende aspekter

som at fastsætte regler for udledning af kemiske stoffer og mikroorganismer til luft, jord og vand, samt at fastsætte kvalitetskriterier for luft, jord og vand.

Herudover fastsætter ministeriet niveauet for støj fra handel, industri og trafik. Ministeriet fastsætter også regler om vurdering og anvendelsesbegrænsning af kemikalier samt vurdering og krav til mikroorganismer. Ministeriet har ansvaret for at begrænse de kilder fra det eksterne miljø, som kan skade miljø og sundhed.

Regelgrundlaget

Miljøstyrelsen administrerer blandt andet vandforsyningsloven. Kommunalbestyrelsen er tilsynsmyndighed for vandforsyningen. I tilfælde af mistanke om sundhedsfare eller opstået sygdom, efter indtagelse af drikkevand, giver vandforsyningsloven mulighed for, at kommunen griber ind og påbyder vandforsyningsanlæggets ejer at skaffe en forsvarlig vandkvalitet.

Deltagelse i beredskab

Miljøstyrelsen har ingen beredskabsmæssige opgaver, men i tilfælde af alvorlige krisesituationer, eller under ekstraordinære forhold, kan styrelsen vejlede og rådgive amter, kommuner, pressen og borgere. Miljøstyrelsen har nedsat en informationsberedskabsgruppe til dette formål.

Kommunalbestyrelsen har ansvaret for at vandforsyningen i kommunerne også kan opretholdes under ekstraordinære forhold. Kommunalbestyrelsen skal i henhold til beredskabsloven udarbejde en samlet plan for kommunens beredskab. Denne plan indeholder en særlig plan for beredskabet for vandforsyningen, jf. Miljøstyrelsens vejledning nr. 8/2002 om planlægning af beredskab for vandforsyningen. Beredskabet skal sikre vandforsyningen i tilfælde af ekstraordinære forhold, forestået som akut sundhedsfare eller ved svigt i vandforsynings levering f.eks. som følge af brand, strømsvigt, hærværk og/eller ulykker i vandindvindingsområdet.

Hvis vandet i et vandforsyningsanlæg ikke opfylder de kvalitetskrav, som er fastsat, er det kommunalbestyrelsens opgave at drage omsorg for, at årsagen

hertil påvises. Kommunalbestyrelsen skal endvidere sørge for, at der hurtigst muligt træffes udbedrende foranstaltning til genoprettelse af drikkevandets kvalitet.¹⁴ Bedømmes vandet i et vandforsyningsanlæg eller vandforsyningssystem som sundhedsfarligt eller er der efter kommunalbestyrelsens skøn nærliggende fare for, at det kan blive sundhedsfarligt, skal kommunalbestyrelsen give påbud om hvilke foranstaltninger, der skal træffes, til imødegåelse heraf.

Kommunalbestyrelsens afgørelse af, om vandet er sundhedsfarligt, skal ske efter drøftelse med embedslægeinstitutionen. Endvidere skal kommunalbestyrelsen i tilfælde af, at vandet er sundhedsfarligt eller potentielt sundhedsfarligt, sørge for at der sker en underretning af forbrugerne med den fornødne vejledning om, hvad forbrugeren bør foretage sig. Endvidere skal kommunalbestyrelsen underrettede den pågældende fødevareregion om de foranstaltninger, der er iværksat for at forbedre vandkvaliteten, hvis vandet i et vandforsyningssystem, der f.eks. forsyner fødevarerksomheder, ikke opfylder de fastsatte kvalitetskrav.

Hvis vandet er sundhedsfarligt, eller der er risiko for at det bliver sundhedsfarligt, skal der gribes ind omgående. Hvis vandforsyningen afbrydes permanent eller kortvarigt, skal der iværksættes et beredskab til sikring af vandforsyningen til de berørte forbrugere.

Ved større katastrofer, hvor vand forurenes med kemiske stoffer eller mikroorganismer (f.eks. bakterier og vira) vil vandforsyningens eget beredskab samt det kommunale beredskab, og - afhængig af situationen - det regionale beredskab, blive involveret. På miljøområdet er der i medfør af beredskabslovens § 27 udarbejdet en vejledning om planlægning af beredskab for vandforsyningen¹⁵. Vejledningen indeholder bl.a. retningslinier for, hvilke foranstaltninger det kommunale beredskab kan træffe på vandforsyningsområdet, for at sikre tilstrækkelig vandforsyning af god kvalitet under ekstraordinære forhold.

¹⁴ § 62, stk. 2 i Lovbekendtgørelse nr. 130 af 26/02/1999 om lov om vandforsyning m.v. med senere ændringer

¹⁵ Vejledning nr. 8/2002

4.2. Fiskeridirektoratet

Fiskeridirektoratets opgaver omfatter udarbejdelse af regler indenfor fiskeriområdet. Det gælder fx for regulering af fiskeriet, administration i forbindelse med registrering af fiskere og bierhvervsfiskere, administration af fiskeriflåden og det rekreative fiskeri. Dertil kommer indsamling og bearbejdning af oplysninger om fiskeriet, især indberetninger fra fiskere og de første opkøbere om fangsterne. Oplysningerne anvendes i forbindelse med administration og regulering af fiskeriet, ligesom direktoratet udarbejder primær statistik indenfor fiskeriområdet.

Fiskeridirektoratets decentrale enheder, inspektoraterne og skibene, udfører kontrol og tilsyn med fiskeriet til søs, i de kystnære områder, i og ved de ferske vande, i havnene ved landing og der, hvor fisken omsættes første gang, typisk samlecentraler, fiskeauktioner og virksomheder.

Udgangspunktet for Fiskeridirektoratets kontrol er de regler, der tager sigte mod at Danmarks fiskekvoter ikke overskrides. Arbejdsopgaverne udføres på grundlag af national lovgivning, EU-regler og internationale regler/aftaler. I forbindelse med kontrol til søs, og i første omsætningsled, gennemføres hygiejnekontrol efter fødevarerlovningen, efter særlig aftale med Fødevarerdirektoratet.

Endelig udøves service overfor erhvervet og de rekreative fiskere, samt overfor andre offentlige institutioner.

Regelgrundlaget

Det lovgivningsmæssige grundlag er fiskeriloven¹⁶, der omhandler både erhvervsfiskeriet, herunder de der køber fisken fra fiskerne (førstegangsomsættere) og det rekreative fiskeri.

¹⁶ Lov nr. 281 af 12. maj 1999 Fiskerilov

Hjemmel til indgreb pga. sundhedsfare findes i fødevarelovgivningen, idet hensynet bag fiskerilovgivningen er fiskeribestændenes bevaring og en hensigtsmæssig og lovlige udnyttelse og forvaltning af fiskeressourcen.

Deltagelse i beredskab

I en given situation med forurening eller lignende af fisk, agerer Fiskeridirektoratet indenfor sit område i samarbejde med alle relevante parter. Nærmere retningslinier for disse aktioner gives af Fødevaredirektoratet, som også supplerer med den tekniske og faglige kompetence ved kemiske og biologiske angreb.

Hvis det er nødvendigt at afspærre områder for fiskeri eller evt. sejlads vil Fiskeridirektoratets sejlene enheder indgå i kontrollen af overholdelsen af et sådant forbud.

4.3. Plantedirektoratet

Plantedirektoratets opgaver omfatter lovgivningen vedrørende frø- og sædekorn, foder, gødning, planter, kartofler, frugt og grønt, forstligt formeringsmateriale, økologisk jordbrugsproduktion, anvendelse af gødning og plantedække, harmoniregler, sprøjtejournaler og sprøjteudstyr, flyvehavre, bekæmpelse af busygdomme samt kontrol af EU's markedsordninger og strukturordninger.

Plantedirektoratet udfører administrations- og kontrolopgaver, herunder prøvetagning og laboratorieundersøgelser af vegetabiliske jordbrugsprodukter, miljøreguleringen af jordbrugsproduktionen samt overholdelse af betingelserne for EU's tilskud på jordbrugsområdet.

Plantedirektoratet udfører metodeudvikling, kursus- og undervisningsaktiviteter samt rekvireret prøvetagning, laboratorieundersøgelser og kontrol. En væsentlig del af prøveudtagningen og kontrolarbejdet udføres fra de 6 regionale enheder over hele landet.

Regelgrundlaget

Foderstofloven¹⁷ giver Fødevareministeren hjemmel til at fastsætte regler om fremstilling af alle produkter, der er bestemt til fodring af dyr (dog ikke fiske-mel og -olie) samt opbevaring, køb, salg og anvendelse af alle produkter, der er bestemt til fodring af dyr. Med terror for øje kan ethvert tænkeligt stof (atomart, biologisk, kemisk) iblandes foder. Loven indeholder i §§ 2a og 2b de nødvendige beredskabsbestemmelser i en krisesituation.

Loven om biavl¹⁸ omfatter regler om beskyttelse af bier mod forgiftning fra bekæmpelsesmidler og mod sygdomme. Med terror for øje kan specifikke for-giftninger eller spredning af bisygdomme tænkes anvendt. Loven indeholder ingen beredskabsbestemmelser mv.

Lov om frø, kartofler og planter¹⁹ giver Fødevareministeren hjemmel til at fastsætte regler om produktion og salg af frø, kartofler samt levende planter og plantedele. I beredskabsmæssig sammenhæng opfanges produkter til fødevarer og foder af fødevareloven og foderstofloven, men produkter til videre avl er ikke reguleret. Loven indeholder ingen beredskabsbestemmelser mv.

Lov om planteskadegørere²⁰ giver bemyndigelse til at fastsætte regler til hin-dring af indslæbning af visse levende organismer, der direkte eller indirekte kan forvolde tab for planteavl. Loven giver således vide bemyndigelser til at be-kæmpe planteskadegørere, men indeholder ingen beredskabsmæssige bestem-melser. I beredskabsmæssig sammenhæng opfanges farlige planteskadegørere i produkter til fødevarer og foder af fødevareloven og foderstofloven.

Gødningsloven²¹ giver Fødevareministeren bemyndigelse til at fastsætte regler om opbevaring og salg af alle produkter, kemiske stoffer og organismer, der er

¹⁷ Lovbekendtgørelse nr. 80 af 02/02/2000 af lov om foderstoffer, med senere ændrin-ger

¹⁸ Lovbekendtgørelse nr. 585 af 06/07/1995 af lov om biavl, med senere ændringer

¹⁹ Lovbekendtgørelse nr. 261 af 26/04/1999 af lov om frø, kartofler og planter, med senere ændringer

²⁰ Lovbekendtgørelse nr. 687 af 18/07/1996 af lov om planteskadegørere

²¹ Lovbekendtgørelse nr. 853 af 25/09/1996 af lov om gødning og jordforbedrings-midler m.m.

bestemt til gødning, kompost og jordforbedring, til anvendelse som voksmidler for planter eller fremme af optagelse af næringsstoffer ved podning på frø, planter, jord eller voksmidler. Produkterne kan i terrorsammenhæng tænkes tilsat stoffer, der i kortere eller længere tid, f.eks. gør et område udyrkbart. Loven indeholder ikke beredskabsbestemmelser. I beredskabsmæssig sammenhæng opfanges farlige stoffer i produkter til fødevarer og foder af fødevarereloven og foderstofloven.

Deltagelse i beredskab

Plantedirektoratet har deltaget i udarbejdelsen af rapporten ”Agricultural Countermeasures in the Nordic Countries after a Nuclear Accident”²². Rapporten er et værktøj til at strukturere det atomare beredskab i de nordiske lande på en ensartet måde.

4.4. Fødevaredirektoratet

Fødevaredirektoratet varetager beredskabet indenfor veterinær- og fødevarerområdet. I Fødevaredirektoratet er dele af beredskabsopgaven lagt ud til de regionale fødevareregioner, med et overordnet ansvar i Fødevaredirektoratet.

Fødevaredirektoratets formål er:

- at beskytte forbrugerne mod sundhedsrisici og vildledning, og at fremme sunde kostvaner
- at sikre en sund og dyrevelfærdsmæssig forsvarlig husdyrproduktion, og at fastholde Danmarks høje veterinære stode

Målsætningen for Fødevaredirektoratet er bl.a.:

- at sikre sunde og rene fødevarer
- at sikre en sammenhængende og effektiv regulering og kontrol fra jord til bord

²² NKS-Nordisk kjernesikkerhedsforskning, 2002. 34 s.

- at skabe et solidt fagligt grundlag for direktoratets virke gennem forsknings- og undersøgelsesaktiviteter
- at sikre mod indslæbning af farlige husdyrsygdomme og at opretholde et veterinært beredskab

Fødevareministeriet har på veterinær- og fødevareområdet et velfungerende beredskab til håndtering af krigs- eller krisesituationer, bl.a. vedr. fødevareforgiftninger, terror mod fødevarer samt anmeldeligt husdyrsygdomme.

Regelgrundlaget

I henhold til bekendtgørelse om Fødevaredirektoratets opgaver og beføjelser²³ er det blandt andet Fødevaredirektoratets opgave at koordinere, styre og føre tilsyn med landets fødevarekontrol og veterinære forhold. Direktoratet bidrager gennem information, rådgivning og kontrol til at sikre sunde fødevarer til forbrugerne og en sund, dyrevelfærdsmæssig forsvarlig produktion af husdyr.

Den konkrete kontrol med fødevarer og veterinære forhold fra jord til bord varetages af 11 fødevareregioner, som blev oprettet pr. 1. januar 2000. Fødevareregionerne varetager indenfor hver sit geografiske område kontrol, tilsyn, undersøgelser samt information og rådgivning indenfor veterinær- og fødevareområdet. Laboratoriekontrollen på veterinærområdet varetages af Danmarks Veterinærinstitut (DVI) ligesom visse specialundersøgelser, især indenfor det fødevarekemiske område, varetages af speciallaboratorier enten blandt fødevareregionerne eller af Fødevaredirektoratet i Mørkhøj.

Deltagelse i beredskab (fødevarer)

Fødevareloven giver myndighederne en række muligheder for at håndtere forurenede, eller risiko for forurenede, fødevarer.

Fødevareloven § 77 giver Fødevaredirektoratet ret til at træffe særlige foranstaltninger, der er nødvendige for at sikre fødevareforsyningen under større

²³ Bekendtgørelse nr. 1044 af 13. december 2001 om Fødevaredirektoratets opgaver og beføjelser

katastrofer. Endvidere kan Fødevaredirektoratet tillade omsætning af fødevarer, som ikke fuldt ud opfylder bestemmelserne i fødevareloven.

Fødevarelovens generelle regel er, at fødevarer ikke må omsættes, hvis de ved anvendelse på sædvanlig måde kan overføre eller fremkalde sygdomme, kan medføre forgiftninger eller hvis fødevarerne på grund af forureninger må anses for at være utjenlige til menneskeføde.

Ved forureninger i denne forbindelse forstås biologiske, fysiske eller kemiske forekomster i eller på fødevarerne, som kan udgøre en sundhedsrisiko. Dette omfatter f.eks. fremmedlegemer, bakterier, svampe, virus, bakterie- og svampetoksiner, bekæmpelsesmidler og rengørings- og desinfektionsmidler.

Fødevaredirektoratet har mulighed for at træffe bestemmelser om, på hvilke vilkår fødevarer, som indeholder forureninger, må omsættes.

Hvis der er risiko for, at fødevarer fra bestemte vand- eller landområder indeholder forureninger, herunder har været udsat for radioaktivitet eller miljøforureninger, kan Fødevaredirektoratet forbyde omsætning af disse. Fødevaredirektoratet kan endvidere forbyde, begrænse eller fastsætte vilkår for dyrkning af afgrøder, opdræt af husdyr, jagt, fiskeri eller samling af frugter fra forurenede områder.

Det strategiske beredskab omkring fødevarer sikkerhed bygger på videnskabelige risikovurderinger af alle spørgsmål omkring fødevarer sikkerhed, foretaget af Institut for Fødevarer sikkerhed og Ernæring. Opfølgning på disse vurderinger - risikohåndteringen - sker fra direktoratets fødevareafdeling og fra fødevareregionerne.

På det operationelle plan har Fødevareafdelingen i Mørkhøj ansvaret for drift af og opfølgning på meddelelser fra Rapid Alert-systemet, der styres af EU-Kommissionen. Systemet er nærmere beskrevet i afsnit 3.5.1. Systemet sikrer hurtig udveksling af informationer fra hele verden om aktuelle farer på fødevarerområdet. Systemet har mere end 3000 meddelelser på årsbasis, og er et velafprøvet og velfungerende system.

Deltagelse i beredskab (Dyr)

Lov om sygdomme og infektioner hos dyr²⁴ skal sikre sundhedstilstanden blandt husdyr og beskytte menneskers sundhed. § 9 i loven giver Fødevaredirektoratet adgang til at udrydde, hindre, begrænse eller imødegå risiko for udbredelse af zoonotiske smitstoffer og en række nærmere angivne sygdomme ved enten, at meddele påbud om gennemførelse af særlige foranstaltninger eller forbyde anvendelse af smittede husdyr.

Det veterinære beredskab består af både det strategiske og det operationelle beredskab.

Det strategiske beredskab

Det strategiske beredskab bygger på videnskabeligt baserede risikovurderinger af de mest aktuelle smitsomme sygdomme og zoonoser. Risikovurdering er det videnskabelige grundlag for risikohåndtering og risikokommunikation, som Veterinærafdelingen i Mørkhøj skal anvende som en integreret del af det veterinære beredskab - det operationelle beredskab.

På Veterinærområdet varsles Danmark via det internationale varslingsystem, som styres af Office International Des Epizooties (OIE). Dette system er velafprøvet og velfungerende.

Det operationelle beredskab

Veterinærafdelingens væsentligste opgave er at stå i spidsen for de danske bestræbelser for at forebygge og bekæmpe infektioner, sygdomme og zoonoser blandt dyr i Danmark - det operationelle beredskab. Direktoratet skal løbende udvikle tidssvarende beredskabsplaner for alvorlige, smitsomme husdyrsygdomme, udarbejde nationale sygdomsudryddelsesprogrammer og overvåge samt dokumentere, at Danmark fortsat er frit for sygdomme, der allerede er udryddet på nationalt plan.

²⁴ Lov nr. 351 af 2. juni 1999 om sygdomme og infektioner hos dyr

Beredskabsstrategien omfatter i dag 3 større beredskabsplaner: mund- og klovesyge, svinepest og Newcastle-disease²⁵. Der foretages løbende ajourføringer af disse planer. Efter udbruddene af mund- og klovesyge i Europa i 2001 er igangsat et større moderniserings- og ajourførings-arbejde med beredskabsplanen for denne sygdom. Senest er beredskabsplanen for Newcastle disease anvendt i 2002.

4.5. Skov- og Naturstyrelsen

Skov- og Naturstyrelsen er en del af Miljøministeriet. Styrelsen arbejder for en bæredygtig forvaltning af Danmarks naturværdier.

Styrelsen varetager en række af de statslige opgaver, som miljøministeren har ansvaret for, bl.a. inden for naturbeskyttelse og skovbrug. Desuden står styrelsen for drift og administration af de statsejede skove samt Miljøministeriets øvrige arealer.

Bioteknologi

Miljøministeriet ved Skov- og Naturstyrelsen varetager en række myndighedsopgaver på det genteknologiske område. Skov- og Naturstyrelsen har ansvaret for at behandle ansøgninger om tilladelse til brug af genetisk modificerede organismer (GMO) til produktion under indesluttede forhold, til forsøgsudsætninger og til markedsføring. Ud over behandling af konkrete sager er Skov- og Naturstyrelsen ansvarlig for rådgivning af miljøministeren om anvendelse af genteknologi, når anvendelsesområdet er enten indesluttet anvendelse eller udsætning i miljøet. Dette indebærer f.eks. udarbejdelse af materiale i forbindelse med folketingsforslag og besvarelse af spørgsmål fra Folketinget og deltagelse i forhandlinger om ny EU-lovgivning, samt udarbejdelse af national lovgivning. Skov- og Naturstyrelsen varetager endvidere den information og formidling, der skal finde sted i forhold til myndighedsopgaverne.

²⁵ Er under publicering

Regelgrundlag

Indesluttet anvendelse

Indesluttet anvendelse er i Danmark reguleret af lov nr. 356 af 6. juni 1991 om miljø og genteknologi (senest ændret ved lov nr. 384 af 6. juni 2002) (Se lovbe- kendtgørelse nr. 981 af 3. december 2002) samt i bekendtgørelse om godken- delse af produktion med genetisk modificerede mikroorganismer (nr. 830 af 3. oktober 2002) og bekendtgørelse om godkendelse af produktion med genetisk modificerede planter og dyr (nr. 829 af 3. oktober 2002).

Endvidere regulerer følgende bekendtgørelser området:

- Bekendtgørelse om transport og import af genetisk modificerede orga- nismer (nr. 380 af 17. maj 2000)
- Bekendtgørelse om godkendelse af udstilling og informationsformidling med genetisk modificerede organismer (nr. 370 af 17. maj 2000)
- Bekendtgørelse om gebyr i henhold til lov om miljø og genteknologi (nr. 687 af 11. november 1991)
- Bekendtgørelse nr. 642 af 28. juni 2001 om genteknologi og arbejds- miljø (Udstedt af Beskæftigelsesministeriet)

Udsætning

Godkendelse til udsætning af GMO (både forsøgsmæssig dyrkning samt mar- kedsføring med henblik på dyrkning – kommercielt/ikke-kommercielt) er i Danmark reguleret af lov nr. 356 af 6. juni 1991 om miljø og genteknologi (se- nest ændret ved lov nr. 384 af 6. juni 2002) (Se lovbe kendtgørelse nr. 981 af 3. december 2002). Samt af bekendtgørelse om godkendelse af udsætning i miljø- et af genetisk modificerede organismer (nr. 831 af 3. oktober 2002).

Deltagelse i beredskab

Skov- og Naturstyrelsen deltager ikke i beredskab indenfor underudvalgets område.

4.6. Samarbejde med andre ministerier - beredskab

Der findes også et samarbejde med styrelser og direktorater udenfor undervalgets medlemskreds og disse vil kort blive beskrevet her.

Beredskabsstyrelsen, Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

Grundlaget for Beredskabsstyrelsens arbejde er beredskabsloven²⁶.

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri tilkaldes ikke automatisk ved aktivering af atomberedskabet, men repræsenteres gennem Fødevaredirektoratet, Plantedirektoratet og Fiskeridirektoratet. Ministeriet repræsenteres i Kri-seberedskabsgruppen.

I en beredskabssituation koordinerer den centrale atomberedskabsledelse foranstaltninger vedrørende fødevarekontrol og -regulering i forbindelse med import, fremstilling og markedsføring af fødevarer.

Beredskabsmæssige foranstaltninger i forbindelse med fødevarer tilrettelægges i et samarbejde mellem de centrale myndigheder på fødevareområdet: Fødevaredirektoratet, Plantedirektoratet og Fiskeridirektoratet samt Sundhedsstyrelsen, Statens Institut for Strålehygiejne (SIS) og Forskningscenter Risø. Foranstaltningerne gennemføres i et samvirke mellem de nævnte myndigheder, den amtslige og kommunale miljøkontrol samt den regionale fødevarekontrol.

Statens Institut for Strålehygiejne, Indenrigs- og Sundhedsministeriet

Instituttets opgaver er overvejende af konkret faglig og administrativ karakter inden for lovgivningen om røntgenanlæg, radioaktive stoffer og atomanlæg.

²⁶ lovbekendtgørelse nr. 912 af 2. oktober 2000, som ændret ved lov nr. 293 af 30. april 2003 om ændring af beredskabsloven

Instituttet er den eneste offentlige institution med overordnet ansvar for strålebeskyttelse og med faglig viden og kompetence på hele området. Instituttet refererer fagligt og ressortmæssigt til Indenrigs- og sundhedsministeriet.

Instituttets opgaver omfatter primært

- regelfastsættelse
- godkendelse af og tilsyn med røntgenanlæg og radioaktive stoffer
- information og rådgivning over for forbrugere (arbejdstagere, institutioner, virksomheder, offentligheden og andre myndigheder)
- standardisering
- overvågning af stråleområdet.

Center for Biologisk Beredskab, Statens Serum Institut, Indenrigs- og Sundhedsministeriet

Center for Biologisk Beredskab (CBB) koordinerer alle aktiviteter vedr. biologiske kampstoffer og bioterrorisme på Statens Serum Institut, både i beredskabsopbygningen og i krisesituationer. CBB er således kontaktpunktet for såvel inden- som udenlandske alarmeringer, forespørgsler, prøvemodtagelse og svarafgivelse.

CBBs forsknings- og udviklingsarbejde drejer sig om såvel diagnostiske metoder, udvikling af nye vacciner & antitoksiner og indsatsvejledninger om trusselsvurderinger, scenarie-modelleringer og beslutningsstøttesystemer.

CBB har en døgnbemanding med læger og personer fra forsvaret.

4.7. Tværministerielle samarbejder

Antallet af humane sygdomstilfælde, som skydes zoonoser, overvåges af Statens Seruminstitut. Resultaterne er offentligt tilgængeligt på overvågningshjemmesiden www.mave-tarm.dk. Informationerne videregives løbende til Dansk Zoonosecenter, der har til huse på Dansk Veterinærinstitut. Zoonose-

centret indsamler og bearbejder alle typer data om zoonoser fra hele fødevarekæden. Fra zoonosecentret modtager Fødevaredirektoratet løbende alle informationer om zoonosesituationen.

Til Zoonosecentret er knyttet en koordinationsgruppe med medlemmer fra Fødevaredirektoratet, Dansk Veterinærinstitut, Plantedirektoratet, Statens Seruminstitut, Sundhedsstyrelsen og Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole. Der afholdes regelmæssigt møder i denne gruppe.

Ved stigninger i antallet af sygdomstilfælde udover det normale, meddeler Statens Serum Institut direkte Fødevaredirektoratet, at der er en uforklarlig stigning. Ved tegn på egentlige sygdomsudbrud vil Fødevaredirektoratet også hurtigt blive informeret. Ved egentlige udbrud påtager Zoonosecentret sig rollen som koordinator i arbejdet med at opspore smitekilden.

4.8. Oversigt over samarbejde i forhold til internationale institutioner og myndigheder med relation til underudvalgets område

På området er der et omfattende internationalt samarbejde, som også fungerer i beredskabssituationer. Der er fora, som står for risikovurderingen, og fora, der varetager opgaverne vedrørende risikohåndtering. Samarbejdet, som foregår i EU-regi, har ofte direkte lovmæssige konsekvenser, mens arbejdet i regi af Nordisk Råd og FN har mere vejledende karakter.

Der er ikke, qua det internationale arbejde, skabt aftaler om hjælp i situationer med uvarslede hændelser som kræver mere mandskab eller materiel end der er til rådighed. Der er dog tradition for at hjælpe, hvis man bliver anmodet om det. Sidst det skete var under udbruddet af aviær influenza i Holland, hvor der blev udlånt en aflivningscontainer til Holland. Danmark har også under mund- og klovsygeudbruddet i Storbritannien ydet bistand på veterinærchefniveau.

Deltagelse i internationale fora vedrørende radionucleider sker via Statens Institut for Strålehygiejne (SIS) og Risø.

Nedenfor er nævnt de væsentligste samarbejdsfora:

Nordisk Råds regi:

Det arbejde som foregår i dette regi har ikke direkte lovmæssig betydning, men har stor betydning for netværksdannelser og –vedligeholdelse. I Nordisk Råds regi findes der to typer fora med relation til underudvalgets område:

- Nordiske CVO-møder (Chief Veterinary Officer) er et uformelt forum, med deltagelse af de nordiske veterinærdirektører, hvor emner af fælles nordisk interesse diskuteres, fx bekæmpelse af smitsomme husdyrsygdomme, udviklingsprojekter som kan influere EU beslutninger, deltagelse af de andre landes veterinærmyndigheder i øvelser, mm.
- Nordiske arbejdsgrupper (EK-LIVS) på fødevarekontrol (NNK) og fødevareregler (NNL). er at uformelle fora for de centrale fødevareremyndigheder med deltagelse af kontorchefer og chefjurister. Disse to grupper godkender projekter af fælles interesser for de nordiske lande. Projekterne er primært af kortere varighed, bruges til videndeling indenfor det specifikke område og der forsøges at dannes en fælles nordisk holdning for området. Af speciel interesse for underudvalgets område er et beredskabsprojekt, som skal have første møde i Oslo i efteråret 2003.

I disse grupper sker blandt andet en erfaringsudveksling omkring praktisk implementering af regler og anbefalinger

EU's regi:

Det internationale arbejde som foregår i regi af EU er på det operationelle niveau, og har en direkte betydning for det Danske beredskab.

- *Veterinærdirektørmøder i EU, (CVO-møder).* Ved disse møder er samtlige veterinærdirektører (CVO) fra de enkelte medlemslande, samt kommissionen og rådet, tilstede. Dette har stor betydning i bekæmpelse af sygdomsudbrud, da CVO'en i disse forhold er øverste myn-

dighed og har kompetence til at forhandle forslag stillet af kommissionen, der efterfølgende kan vedtages og hurtigt implementeres.

- *DVT's europaiske netværk* dækker området for nationale referencelaboratorier, hvor EU har et EU referencelaboratorium, som mindst en gang hvert år, samler de nationale referencelaboratorier indenfor de forskellige sygdomme. EU referencelaboratoriet har ansvaret for præstationsprøvnings af de enkelte medlemslandes referencelaboratorier.
- *Stående komite for fødevarekæden og dyresundhed*. Denne komite er en forvaltningskomite og er opdelt i fagspecifikke sektioner, som fx foder, fødevarer og dyresundhed. Komiteen har også betydning i beredskabsmæssig sammenhæng, fordi komiteen behandler og vedtager retsakter vedr. beredskab. Disse kan være bekæmpelsesplaner for smitsomme husdyrsygdomme. Ved udbrud af smitsomme sygdomme eller akut forurening i fødevarekæden (fødevare, foder eller plantesygdomme) iværksættes en hasteprocedure hvor kommissionen straks indkalder medlemslandene til drøftelse af kommissions forslag til beslutning med henblik på øjeblikkelig implementering i medlemslandene, for derved at begrænse skadevirkningen.
- *Videnskabelige paneler i European Food Safety Authority (EFSA)*. Kommissionen bruger de videnskabelige paneler som findes indenfor fødevarerforureninger, husdyrsygdomme, mm. til rådgivning af kommissionen på højt videnskabeligt niveau i forbindelse med udarbejdelse af forslag indenfor veterinær- og fødevarerområdet.
- Rapid Alert System for Food and Feed er tidligere beskrevet i denne delrapport. Selve styringen af systemet støttes af en kommissionsarbejdsgruppe, som løbende arbejder med optimering og koordinering af systemet, der er en vigtig del af det Danske beredskab.

FN's regi:

Der foregår også et arbejde i FN regi, men arbejdet i dette fora er mere langsigtet end det arbejde som foretages under EU. Samarbejdet er ofte karakteriseret ved at være mere komplekse emner og det direkte og hurtige bidrag til beredskabet er meget begrænset.

- FAO. Indenfor det veterinære beredskab er der etableret en fælles FAO/EU mund- og klovsyge gruppe, som følger mund- og klovsyge (M&K) situationen i verden og er ansvarlig for EU finansieret M&K forebyggelse (vaccination) i den 3. verden.
- FAO/WHO Codex Alimentarius består af en række komiteer som udarbejder retningslinier indenfor specifikke områder, fx hygiejnisk produktion for fødevarevirksomheder, tilsætningsstoffer, rester af veterinære lægemidler, mm. Komiteerne rådgives af en række videnskabelige ekspertpaneler, fx Joint Expert comitee veterinary drug residues.

NATO's regi:

- FAPC (Food and Agriculture Planning Committee) overvåger beredskabsgraden af medlemslandenes nationale beredskaber for fødevarer og landbrug og kommer med indstillinger til ”The Senior Civil Emergency Planning Committee” vedr. medlemslandenes initiativer indenfor områderne koordinering, gensidigt samarbejde eller fælles initiativer, indenfor rammerne af alliancen.

International regi:

- OIE (*Office International des Epizooties*) er en international organisation skabt ved en aftale d. 25 Januar 1924, underskrevet af 28 lande. I maj 2002 var der 168 medlemslande. Alt internationalt arbejde vedrørende veterinært beredskab styres af OIE's regler med dertil hørende manualer, som beskriver hvordan man skal reagere i de forskellige udbrudssituationer. Der bliver ved

årlige møder foretaget løbende opdateringer af disse regler og manualer, baseret på den seneste viden indenfor området. Alle medlemslande har pligt til at underrette om alle husdyrsygdomme som findes inden for dets grænser. OIE informerer derefter de andre medlemslande, som så individuelt kan tage deres forhåndsregler. Informationen inkluderer også sygdomme som kan overføres til mennesker.

Informationen sendes ud øjeblikkelig eller periodisk afhængig af hvor alvorlig udbruddet er.

OIE yder teknisk assistance til medlemslande som ønsker det, i forbindelse med bekæmpelse af husdyrsygdomme eller udryddelsessituationer, inklusive sygdomme som kan overføres til mennesker.

EU-Kommissionen er pålagt, i medfør af EU's fødevarelov²⁷, sammen med den Europæiske fødevareautoritet og medlemsstaterne, at lave en overordnet beredskabsplan for fødevare- og foderområdet i EU.

²⁷ Europaparlamentets og Rådets Forordning 178/2002 af 28. januar 2002 om generelle principper og krav i fødevarelovgivningen, om oprettelse af Den Europæiske Fødevaresikkerhedsautoritet og om procedurer vedrørende fødevaresikkerhed

5. Udviklingstendenser

Beredskabet indenfor foder-, fødevarer og veterinærområdet er veludbygget og gennemtestet, og er i dag en integreret del af opgavevaretagelsen i Fødevareministeriets direktorater. Den fagligt videnskabelige backup til beredskabet findes i Fødevareministeriets sektorforskningsinstitutioner, og der findes endvidere et samarbejde på tværs af ministerområderne f.eks. med Statens Seruminstitut, Statens Institut for Strålehygiejne og med private virksomheder herunder f.eks. Falck.

Det er vurderingen, at samarbejdet fungerer, og at der er et behov for løbende at indsamle og bearbejde ABC-data på fødevarerområdet, at sammenholde national viden med internationale undersøgelser, løbende at vurdere hvorvidt nationale laboratoriefaciliteter og kompetencer er tilstrækkelige, og at koordinere tiltag til udbygning af fødevarerberedskabet i Danmark, som også beskrevet i konklusionen fra rapporten over Fødevareministeriets beredskab.

Der er skabt en øget mulighed for at udlicitere offentlige kontrolopgaver, og i den forbindelse pågår der et arbejde i Fødevaredirektoratet hvor det undersøges om visse laboratorieopgaver kan udliciteres. En af hjørnestenene i denne undersøgelse er at der skal tages forbehold for hændelser hvor Fødevaredirektoratet skal kunne lægge beslag på hele analysekapaciteten i laboratoriet, for at kunne assistere beredskabet.

I Fødevaredirektoratet har der i de seneste år på laboratorieområdet også været en udvikling i gang, hvor der bliver færre og færre laboratorier, idet der er et ønske om at opretholde et større analysevolumen samlet på færre laboratorier. Dette skyldes kompleksiteten i metoderne er så stor at det er nødvendigt for de enkelte laboratorier at specialisere sig på højt niveau.

For at sikre den fortsatte udvikling og indsamling af nødvendige data og kontakter, har Fødevaredirektoratet sendt en projektansøgning til Beredskabsstyrelsen, med det formål at udvikle et system til at behandle og systematisere oplysninger og resultater, som findes på fødevarerområdet og gøre dem anvendelige i beredskabssammenhænge. Der er et behov for løbende at indsamle,

bearbejde og systematisere litteratur og data for områderne: CBRN (Chemical, Biological, Radiological og Nuclear) på fødevarerområdet, at sammenholde national viden med internationale undersøgelser, løbende at vurdere hvorvidt nationale laboratoriefaciliteter og kompetencer er tilstrækkelige, og at koordinere tiltag til udbygning af fødevarerberedskabet i Danmark.

Der foretages i dag en overvågning af foder og fødevarer med henblik på at sikre at situationen er under kontrol og som dokumentation for frihed for de mest aktuelle smitsomme husdyrsygdomme. Samtidigt sikres at der ikke er mikrobiologiske og kemiske risici der udgør en trussel mod forbrugerens sikkerhed.

Udviklingen af fødevarerkontrollen sker løbende på basis af data fra den førnævnte overvågning samt data fra Statens Serum Institut, om humane sygdomstilfælde som skyldes zoonoser og data fra vores internationale netværk.

For at afgrænse en hændelse er det nødvendigt med hurtige laboratorieresultater og dette sammenholdt med en stor efterspørgsel indenfor fødevarerindustrien, skaber et marked for udvikling af hurtigt test, som kan bruges i forbindelse med screening.

Beredskabet på vandforsyningsområdet har i forbindelse med de konstaterede forureninger (kemisk og mikrobiologisk) vist sig at fungere og er blevet testet ved håndteringen af de skete forureningssager. Samarbejdet mellem de involverede myndigheder som f.eks. embedslægeinstitutionen, kommunen og vandforsyningens ledelse vurderes at fungere godt. Tilsynet med vandforsyningen og drikkevandskvaliteten er decentraliseret og ligger hos den enkelte kommune, der er ingen forpligtigelse til at indberette om forureningssager, derfor findes der ingen central registrering af forurening af drikkevand. I nogle tilfælde ville det være formålstjenligt, at have en registrering bl.a. for at få et samlet overblik over den danske drikkevandskvalitet. Der er pt. et forsøg i gang hvor vandbårne forureninger blive indberettet af embedslægeinstitutionerne til Sundhedsstyrelsen/Miljøstyrelsen.

Målsætningen er, at den danske drikkevandsforsyning baseres på rent grundvand, der kun forudsætter en simpel vandbehandling. Imidlertid er der et øget pres på grundvandsressourcerne og specielt forurening med pesticider ser ud til at være et voksende problem. Det må derfor forudsættes, at der på længere sigt, vil være flere vandforsyninger, der må anvende mere avancerede former for rensning. Denne udvikling forudsætter at vandforsyningerne opbygger en større teknisk viden. Der er en række udviklingsprojekter inden for de to vandværksforeninger DANVA (Dansk Vand og Spildevandsforening) og FVD (foreningen af vandværker i Danmark) samt etablering af vandværkssamarbejder for de mindre private vandforsyninger.

Derudover er der en række værktøjer under udvikling bl.a. hurtig analyse og screeningsanalyser for mikroorganismer i drikkevandet, således at kildeopsporingen kan iværksættes hurtigere. Sundhedsstyrelsen og Miljøstyrelsen er endvidere ved at færdiggøre en vejledning for anbefalinger om kogepåbud i forbindelse med mikrobiel drikkevandsforurening. Ligesom WHO arbejder med en række vejledende retningslinier til sikring af drikkevandskvaliteten.

I forbindelse med orienteringer af efterretningstjenesten modtager Fødevaredirektoratet efterretningsrapporter som også bliver lagt til grund for risikovurderingen indenfor området. På nuværende tidspunkt er disse efterretningsrapporter ikke specielt specifikke for fødevarerområdet, og det vil derfor være ønskeligt hvis der kunne modtages en mere målrettet rapport fra efterretningstjenesten.

Udviklingen i mobiliteten i verden i dag betyder at mennesker, fødevarer, levende dyr og foder hurtigt bevæger sig fra den ene verdensdel til den anden og fra rurale til urbane områder. Denne øgede mobilitet har nogle latente indbyggede risici. For eksempel skyldtes mund- og klovsygeudbruddet i Storbritannien et asiatisk virus der formodentlig var indført i Storbritannien ad ikke-kommercielle kanaler. For at imødegå en gentagelse er der på EU plan indført nogle meget skrappe restriktioner, for hvilke fødevarer man som privatperson må indføre.

Det er arbejdsgruppens vurdering, at der ikke er behov for lovgivningsmæssige ændringer.

6. Identifikation af problemstillinger, der bør belyses nærmere.

Det er fødevarer virksomhederne, som har ansvaret for, at produkterne er i orden. Det skal i lyset af dette vurderes, om kravene til virksomhedernes egenkontrol skal udbygges til i højere grad at indeholde procedurer for virksomhedernes beredskab.

Hovedparten af de analyser der gennemføres til sikring af fødevarer sikkerheden, udtages i regi af virksomhedernes egenkontrol. Prøver udtaget i offentligt regi rettet direkte mod at dække områder, hvor der kan forekomme en forurening, tilsigtet eller utilsigtet, udgør et relativt begrænset antal, når der sammenlignes med den mængde fødevarer, som fortæres.

Det er underudvalgets opfattelse, at beredskabsmæssige hensyn fremover skal indgå i den strategiske tilrettelæggelse af virksomhedernes egenkontrol og myndighedernes overvågnings- og kontrolarbejde. Det skal således på baggrund af en samlet risikovurdering overvejes, om dimensioneringen af overvågningen i tilstrækkeligt omfang tager højde for den samlede sikkerhedsmæssige situation. Det skal ligeledes vurderes, hvordan den strategiske overvågning kan tilrettelægges.

En meget stor del af de foder og fødevarer kriser, som er håndteret de senere år har været af relativt begrænset størrelse. Fødevarer kriserne har typisk omfattet et par produkter og nogle enkelte produktionsvirksomheder. Det er arbejdsgruppens opfattelse, at det bør vurderes, om der ikke med fordel kunne gennemføres øvelser med deltagelse af alle led i kæden indenfor den offentlige kontrol med fødevarer, husdyr, foder og vand, hvor "hændelsens" omfang er f.eks. i lighed med den belgiske dioxinskandale eller lignende. Afholdelsen af øvelser indenfor for de områder af beredskabet som ikke bliver aktiveret med mindre at den store hændelse virkelig forekommer, vil give en sikkerhed for at

systemet faktisk er i stand til at håndtere disse situationer i realistiske omgivelser og situationer.

Det er endvidere arbejdsgruppens opfattelse, at der bør gennemføres øvelser i samarbejde med virksomhederne og kommunerne, blandt andet med udgangspunkt i scenarier, hvor der er udfald af strøm- og vandforsyning. Dette ville give virksomheder og myndigheder mulighed for at vurdere det generelle beredskab inden for fødevarereproduktionen.

Bilag 1 Kommissorium for en national sårbarhedsudredning

Beredskabskontoret

Dato: 24/01/03

Den 21. juni 2002 blev der mellem Socialdemokratiet, Dansk Folkeparti, Socialistisk Folkeparti, Det Radikale Venstre, Enhedslisten, Kristeligt Folkeparti, Det Konservative Folkeparti og Venstre indgået en aftale om redningsberedskabet efter 2002.

Af den politiske aftale fremgår, at der skal gennemføres ”en national sårbarhedsudredning med et bredt, tværsektorielt sigte. Som led heri bør det fastlægges, hvorledes der kan ske en fortsat styrkelse af den tværgående koordination i beredskabet. Sårbarhedsudredningen bør bl.a. omfatte områder som informationsteknologi, vandforsyning, energiforsyning og infrastruktur og forudsætter således medvirken fra en række ministerier m.v.”

På den baggrund nedsættes et udvalg, der skal udarbejde en national sårbarhedsudredning, som skal foreligge den 15. april 2004.

Det er sårbarhedsudredningens overordnede formål at kortlægge samfundets sårbarhed og give en vurdering af den civile sektors beredskab i forhold hertil.

Sårbarhedsudredningen er afgrænset til forhold, som har betydning for eller truer grundlæggende samfundsværdier, og som kan kræve iværksættelse af ekstraordinære beredskabsmæssige tiltag. På den baggrund fokuseres bl.a. på følgende områder af væsentlig betydning for samfundets sikkerhed og stabilitet:

- Infrastruktur (el, tele, IT og transport) herunder sammenhængende tekniske systemer
- Forsyningssektorer, herunder fødevarer og vandforsyningsområdet

· Befolkningens eller større dele af befolkningens liv og sikkerhed

· Presse- og informationsområdet

Der skal lægges vægt på afdækning og beskrivelse af den indbyrdes afhængighed mellem samfundsvigtige områder, herunder forsyningsvirksomhederne.

Endvidere fokuseres på følgende beredskabsmæssige tiltag, som kan bidrage til at reducere samfundets sårbarhed:

- Systemet for national krisehåndtering
- Myndighedernes indsatsberedskab (redningsberedskab, sundhedsberedskab og ambulancetjeneste, politiet, SAR-beredskabet, lufthavnernes beredskab, havmiljøberedskabet m.v. samt forsvarets bistand til civile myndigheder m.fl.), herunder overordnet ledelse og koordinati-on af indsatsen på centralt, regionalt og lokalt niveau.
- Koordination af beredskabsplanlægning centralt, regionalt og lokalt, herunder totalforsvarssamarbejdet
- Kommuner og amters beredskabsplanlægning
- Udarbejdelse af overordnede og koordinerede sårbarheds- og trussel-svurderinger for den civile sektor
- Beredskabet mod farlige stoffer, herunder over for bevidst brug af nukleare, biologiske, kemiske og radiologiske terrormidler
- Kommunikation og informationsberedskab
- Bilateralt og multilateralt internationalt samarbejde, herunder EU, NATO, FN og OSCE. Bl.a. skal det vurderes, hvordan internationalt samarbejde indvirker på beredskabsplanlægningen
- Forskning, herunder udvikling af en løbende, dynamisk overvågning af udviklingen i samfundets sårbarhed

Der lægges vægt på, at udredningen tager et dynamisk sigte. Et centralt formål med udredningen er således, at der foreslås redskaber, der kan sikre løbende vurderinger af sårbarheden inden for samfundsvigtige områder på grundlag af vurderinger af trusler og risici.

Sårbarhedsudredningen skal generelt udgøre beslutningsgrundlag for prioriteringer og tiltag i den civile sektors beredskab.

Udvalget skal vurdere behovet for forbedringer eller omprioriteringer inden for enkeltsektorer, sammenhængende sektorer samt i den centrale og regionale tværgående koordination af beredskabet inden for den civile sektor, herunder den nationale krisestyring.

Sårbarhedsudredningen kan indebære anbefalinger om ændringer i organisatoriske eller lovgivningsmæssige forhold, herunder ændringer som kræver en tværsektoriel løsning.

Planlægningen af beredskabet inden for den civile sektor påhviler de enkelte ministre (sektoransvaret). Der skabes derved en beredskabskontinuitet fra dagligdagens funktioner over større ulykker til katastrofer, herunder krigshandlinger.

Opfølgningen på udredningens anbefalinger vil som udgangspunkt påhvile den relevante minister.

Der nedsættes et udvalg til udarbejdelse af sårbarhedsudredningen med repræsentation fra Amtsrådsforeningen, Økonomi- og Erhvervsministeriet, Finansministeriet, Forsvarsministeriet, Indenrigs- og Sundhedsministeriet (formand), Justitsministeriet, KL, Københavns og Frederiksberg Kommuner, Miljøministeriet, Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, Statsministeriet og Trafikministeriet.

Udvalget kan efter behov inddrage andre myndigheder, personer med særlig sagkundskab, ekstern konsulentbistand eller bistand fra forskningsinstitutioner. Udvalget kan nedsætte underudvalg til at foretage delanalyser m.v.

Det generelle planlægningsgrundlag, eksisterende relevante rapporter og analyser, en beskrivelse af beredskabsarbejdets tilrettelæggelse, nationale og internationale udviklingstræk samt udenlandske erfaringer m.v. vil danne baggrund for udvalgets arbejde.

Sekretariatet for sårbarhedsudredningen varetages af Beredskabsstyrelsen og Indenrigs- og Sundhedsministeriet. Det forudsættes, at relevante ministerier, styrelser og organisationer bidrager i nødvendigt omfang til sekretariatets arbejde.

Internetudgave hentet fra

<http://www.im.dk/Index/dokumenter.asp?o=7&n=0&d=1762&s=4>

Bilag 2 Kommissorium for underudvalget vedrørende Fødevarer, herunder vand og genmodificering

Under henvisning til politisk aftale om redningsberedskabet efter 2002 "genføres en national sårbarhedsudredning med et bredt, tværsektorielt sigte. Som led heri bør det fastlægges, hvorledes der kan ske en fortsat styrkelse af den tværgående koordination i beredskabet. Sårbarhedsudredningen bør bl.a. omfatte områder som informationsteknologi, vandforsyning, energiforsyning og infrastruktur og forudsætter således medvirken fra en række ministerier m.v.". Dette udredningsarbejde er forankret i et udvalg for National Sårbarhedsudredning, hvis opgavesæt er givet ved kommissorium for en national sårbarhedsudredning af 17. januar 2003.

Udvalget har valgt en række sårbarheds- og fokusområder, der hver især skal gøres til genstand for en nærmere undersøgelse og beskrivelse. Områderne er: El-, naturgas- og teleforsyning samt IT-forhold, Akutte olie- og kemikalieforureningsulykker til søs, Fødevarer, Sundhed, Transportfunktioner, CBRN og Koordination centralt, regionalt og lokalt.

Under udvalget for national sårbarhedsudredning nedsættes således bl.a. en underarbejdsgruppe med det formål at udarbejde en delrapport om fødevarer, herunder vand og genmodificering. Delrapportens formål er at tilvejebringe en beskrivelse af områdets sårbarhed og beredskabsmæssige tiltag i relation hertil.

Arbejdet i underudvalget iværksættes snarest muligt og afsluttes inden senest 1. juli 2003. Delrapporten skal bidrage til den første samlede deludredning fra udvalget, som er planlagt offentliggjort den 15. oktober 2003. Denne deludredning skal indgå i den samlede nationale sårbarhedsudredning.

Underudvalgets delrapport skal omfatte følgende:

1. Indledning og sammenfatning/konklusion
2. Oversigt over sårbarhedsområdet

Oversigten omfatter en overordnet og strukturel beskrivelse af området, dets placering i – og betydning for samfundet samt tilknytning til andre sektorer.

3. Beskrivelse af områdets sårbarhed

Områdets sårbarhed beskrives på baggrund følgende indfaldsvinkler:

- beskrivelse af områdets styrker og svagheder som skyldes forhold vedrørende områdets organisering, struktur, regelbestemte bindinger m.v.
- beskrivelse af sårbarhed som følge af relationer og gensidig afhængighed til sektorer
- beskrivelse af områdets robusthed og sårbarhed, herunder væsentlige erfaringer foranlediget af specifikke hændelser. Yderligere ønskes inddraget generelle erfaringer
- oversigtsgivende præsentation af eksisterende viden på området, der er relevant for vurdering af områdets sårbarhed.

Der kan suppleres med andre indfaldsvinkler.

4. Det infrastrukturelle beredskabet på sårbarhedsområdet

Der fokuseres på sårbarhedsområdets eget beredskab (det infrastrukturelle beredskab) til reduktion af sårbarhed. I beskrivelsen ses der således bort fra statslige, amtskommunale og kommunale indsatsberedskaber ("blå blink-beredskaberne").

5. Udviklingstendenser

Der udarbejdes en vurdering/analyse af fremtidige udfordringer vedrørende områdets sårbarhed i lyset af udviklingstendenserne på området, herunder en vurdering af den fremtidige balance mellem sår-

barhed og beredskab. I vurderingen skal indgå hvilke statistiske og andre oplysninger, der kan tilvejebringes for at følge udviklingen i områdets sårbarhed fremover. Endelig skal indgå en vurdering af behovet for justeringer i samspillet med andre sektorer med henblik på at reducere områdets sårbarhed, herunder områder hvor lovgivningsmæssige ændringer kan komme på tale.

6. Identifikation af problemstillinger, der bør belyses nærmere.

Underudvalget skal inddrage følgende emner:

- Vand (drikkevand) - Kontrol og varsling i forbindelse med vandkvalitet
- GMO (genetisk modificerede organismer)
- Spredning via fødevarer, dyr, planter og vand
- Laboratoriekapacitet
- Forsyningsikkerhed
- Veterinær og fødevarerberedskab

Arbejdsgruppen har som udgangspunkt følgende medlemmer:

Henrik G. Jensen (formand), Fødevaredirektoratet, samt udpegede repræsentanter fra Fødevareministeriets institutioner, Miljøstyrelsen, Beredskabsstyrelsen, Statens Institut for Strålehygiejne og endvidere som observatør Niels Madsen, Sekretariatet for National Sårbarhedsudredning.

Sekretariatsfunktionen for underudvalget varetages ved formandens foranstaltning.

Bilag 3 Liste over deltagere

Kontorchef Kirsten Holst Svendsen	Fødevareministeriet
Specialkonsulent Ulla Heiden	Fødevareministeriet
Vicedirektør Knud Mortensen	Plantedirektoratet
Vicedirektør Birgit Bolgan	Fiskeridirektoratet
Fuldmægtig Anette Flensborg	Fiskeridirektoratet
Forstander Jørgen B. Jespersen	Statens Skadedyrlaboratorium
Afd.chef Niels Kristian Sørensen	Danmarks Jordbrugsforskning
Vicedirektør Ole Olsen	Danmarks Jordbrugsforskning
Direktør Niels Axel Nielsen	Danmarks Fiskeriundersøgelser
Direktør Knud Børge Pedersen	Danmarks Veterinærinstitut
Fuldmægtig Sofia Albrechtsson	Beredskabsstyrelsen
Linda Bagge	Miljøstyrelsen
Susanne Rasmussen	Miljøstyrelsen
Kaare Ulbak	Statens Institut for strålehygiejne
Rikke Reumert Schaltz	Skov og Naturstyrelsen
Niels Madsen	Sekretariatet for National Sårbarhedsudredning
Regionschef Per K. Christiansen	Fødevareregion Ringsted
Laboratoriechef Finn Heidemann	Fødevareregion Ringsted
Kontorchef Birgitte Povlsen	Fødevaredirektoratet

National Sårbarhedsudredning

Vicedirektør Hans Peter Jensen Fødevaredirektoratet

Veterinærdirektør Preben Willeberg Fødevaredirektoratet

Kontorchef Esben Egede Rasmussen Fødevaredirektoratet

Chefkonsulent Stig Møllgaard Fødevaredirektoratet

Vicedirektør Henrik G. Jensen Fødevaredirektoratet

Fuldmægtig Michael Larsen Fødevaredirektoratet

Bilag 4 Kort om processen

Udarbejdningen af delrapporten er foregået på grundlag af det kommissorium, som blev givet til Underudvalget for Fødevarer, herunder vand og genmodificering, af udvalget for National Sårbarhedsudredning.

Efter af kommissoriet var godkendt af udvalget for National Sårbarhedsudredning, blev der udpeget medlemmer til deltagelse i underudvalget og der blev afholdt et første møde, hvor man forsøgte at få klarlagt, hvordan kommissoriet skulle tolkes og arbejdsopgaven gribes an.

Efter en grundig diskussion blev det besluttet at nedsætte en mindre skrivegruppe, bestående af repræsentanter for Fiskeridirektoratet, Plantedirektoratet, Skov og Naturstyrelsen, Miljøstyrelsen og Fødevaredirektoratet. Denne gruppe har afholdt møder med jævne mellemrum for at koordinere de enkelte bidrag og der har været en tæt kontakt tillige på e-mail.

Skrivegruppens medlemmer har inddraget de interessenter som de hver især har ment, der havde en interesse i denne delrapport og der er gennem en løbende dialog med disse parter opnået en accept af delrapportens indhold.

Der har været afholdt et sidste møde i den samlede gruppe, hvor alle havde haft lejlighed til at læse det færdige udkast og komme med de sidste kommentarer, inden at rapporten blev afleveret til udvalget for National Sårbarhedsudredning d. 1. juli 2003.

Formanden og sekretæren for underudvalget var tidligt i forløbet inviteret til at deltage i en studietur til Norge og Sverige. Der blev indsamlet viden og skabt kontakter, i Norge og Sverige, men også internt mellem underudvalgene, som har været brugt i dette arbejde.

Formanden og kontorchef Birgitte Povlsen, Fødevaredirektoratet besøgte USA i anden anledning, og besøgte også US Food and Drug Administration (USFDA) og Ministry for Homeland Security.

Camille Brewer informerede om FDA's aktiviteter f.s.v.a. bioterrorisme og fødevarer sikkerhed. Efter 11. september 2001 er dagsordenens fokus flyttet fra "food safety" til "food security". Herefter gennemgik hun i hovedtræk de væsentligste regler i den nye amerikanske bioterrorlov.

Der er samarbejde med nabolande (Canada, Mexico) om brug af laboratorier m.m. i krisituationer. Endelig foregår der på tværs af den amerikanske administration en meget intensiv interministeriel koordination. Endelig blev det oplyst, at FDA ikke p.t. samarbejder med private laboratorier, men at muligheden overvejes.

Besøget gav ikke anledning til overvejelse af ændring af de danske beredskabsplaner, da de væsentligste initiativer som amerikanerne arbejder med, allerede er gennemført i den danske fødevarerlovgivning.

Litteratur- og kildeliste

Styrelser og direktorater, organisationer, mm.

Miljøstyrelsens hjemmeside

<http://www.mst.dk/>

Miljøstyrelsens organisationsstruktur

<http://www.mst.dk/mst/03030000.htm>

Skov- og Naturstyrelsen

<http://www.skovognatur.dk/forside/>

Skov- og Naturstyrelsens organisationsstruktur

<http://www.skovognatur.dk/omsns/orgdiagram.htm>

Fiskeridirektoratets hjemmeside

<http://www.fd.dk/>

Fiskeridirektoratets organisationsstruktur

http://www.fd.dk/info/sjle3/praesentation_dk.pdf

Plantedirektoratets hjemmeside

<http://www.pdir.dk/>

Plantedirektoratets organisationsstruktur

<http://www.pdir.dk/Default.asp?ID=2255>

Fødevarerdirektoratets hjemmeside

<http://www.foedevaredirektoratet.dk/> eller bare <http://www.fdir.dk>

Fødevarerdirektoratets organisationsstruktur

<http://www.foedevaredirektoratet.dk/OmFoedevaredirektoratet/Organisation/forside.htm>

Beredskabsstyrelsens hjemmeside

<http://www.brs.dk/>

Beredskabsstyrelsens organisationsstruktur

<http://www.brs.dk/fagomraade/organisation.htm>

WHO-FSF (Food Safety Department)

http://www.who.int/fsf/Documents/terrorism_and_food_en.pdf

Food and Agriculture Organization of the United Nations

<http://www.fao.org/>

Videnskabelige komiteer under EU med ansvar for sundhed og forbrugerbeskyttelse

http://europa.eu.int/comm/food/fs/sc/index_en.html

Tarminfektionsmonitor (Statens Serum Institut)

<http://www.mave-tarm.dk/>

Rapporter, mm.

Rapport over Fødevarerministeriets beredskab

ISBN: 87-91189-71-3

<http://www.foedevaredirektoratet.dk/FDir/Publications/2003002/Rapport.pdf>

Rapport over revision af Fødevaredirektoratets mikrobiologiske kontrol

ISBN: 87-91189-62-4

<http://www.foedevaredirektoratet.dk/FDir/Publications/2002753/Rapport.pdf>

Indberettede tilfælde af fødevarebårne sygdomme 1998

ISBN: 87-90599-61-6

<http://www.foedevaredirektoratet.dk/FDir/Publications/1999006/Rapport.pdf>

Indberettede tilfælde af fødevarebårne sygdomme 1999

ISBN: 87-90978-28-5

<http://www.foedevaredirektoratet.dk/FDir/Publications/2000027/Rapport1.asp>

Indberettede tilfælde af fødevarebårne sygdomme 2000

ISBN: 87-90978-83-8

<http://www.foedevaredirektoratet.dk/FDir/Publications/2001013/Rapport.pdf>

Indberettede tilfælde af fødevarebårne sygdomme 2001

ISBN: 87-91189-55-1

<http://www.foedevaredirektoratet.dk/FDir/Publications/2002012/Rapport.pdf>

Pesticidrester i fødevarer 1998 - resultater fra den danske pesticidkontrol

ISBN: 87-90599-81-0

<http://www.foedevaredirektoratet.dk/FDir/Publications/1999013/Rapport1.asp>

Pesticidrester i danske fødevarer 1999 - resultater fra den danske pesticidkontrol

ISBN: 87-90978-44-7

<http://www.foedevaredirektoratet.dk/FDir/Publications/2000029/Rapport.pdf>

Pesticidrester i fødevarer 2000 - resultater fra den danske pesticidkontrol

ISBN: 87-91189-12-8

<http://www.foedevaredirektoratet.dk/FDir/Publications/2001022/Rapport.pdf>

Pesticidrester i fødevarer 2001 -- resultater fra den danske pesticidkontrol

ISBN: 87-91189-68-3

<http://www.foedevaredirektoratet.dk/FDir/Publications/2002025/Rapport.pdf>

Vejledning om vurdering af fund af *Listeria monocytogenes* i fødevarer

<http://www.foedevaredirektoratet.dk/FDir/Publications/1998111/Rapport.pdf>

Rapid Alert – årsrapport 2002

http://europa.eu.int/comm/food/fs/sfp/ras_report2002_en.pdf

Rapid Alert – EU kommissionen

http://europa.eu.int/comm/food/fs/sfp/ras_index_en.html

Agricultural Countermeasures in the Nordic Countries after a Nuclear Accident

NKS-Nordisk kjernesikkerhedsforskning, 2002. 34 s.

<http://www.nks.org/nordisk/Publikationer/Publikationer.htm>

The effect of Oil Spill on Seafood safety – a Nordic risk analysis

Under publicering (planlagt forår 2004)

Love, bekendtgørelser, mm.

Lov om fødevarer m.m. (fødevareloven)

<http://147.29.40.90/DELFIN/HTML/A1998/0047130.htm>

Bekendtgørelse om lov om vandforsyning m.v.

<http://147.29.40.91/DELFIN/HTML/A1999/0013029.htm>

Bekendtgørelse af lov om miljø og genteknologi

<http://147.29.40.91/DELFIN/HTML/A2002/0098129.htm>

Bekendtgørelse om vandkvalitet og tilsyn med vandforsyningsanlæg

<http://147.29.40.91/DELFIN/HTML/B2001/0087105.htm>

Bekendtgørelse af lov om foderstoffer

<http://147.29.40.91/DELFIN/HTML/A2000/0008029.htm>

Fiskerilov

<http://147.29.40.91/DELFIN/HTML/A1999/0028130.htm>

Bekendtgørelse af lov om biavl

<http://147.29.40.91/DELFIN/HTML/A1995/0058529.htm>

Bekendtgørelse af lov om frø, kartofler og planter

<http://147.29.40.91/DELFIN/HTML/A1999/0026129.htm>

Bekendtgørelse af lov om planteskadegørere

<http://147.29.40.91/DELFIN/HTML/A1996/0068729.htm>

Bekendtgørelse af lov om gødning og jordforbedringsmidler m.m.

<http://147.29.40.91/DELFIN/HTML/A1996/0085329.htm>

Bekendtgørelse om Fødevaredirektoratets opgaver og beføjelser

<http://147.29.40.91/DELFIN/HTML/B2001/0104405.htm>

Lov om sygdomme og infektioner hos dyr

<http://147.29.40.91/DELFIN/HTML/A1999/0035130.htm>

Lov om ændring af beredskabsloven

<http://147.29.40.91/DELFIN/HTML/A2003/0029330.htm>

Bekendtgørelse af beredskabsloven

<http://147.29.40.91/DELFIN/HTML/A2000/0091229.htm>

Europaparlamentets og Rådets Forordning 178/2002 af 28. januar 2002 om generelle principper og krav i fødevarerlovgivningen, om oprettelse af Den Europæiske Fødevaresikkerhedsautoritet og om procedurer vedrørende fødevarersikkerhed

<http://europa.eu.int/cgi-bin/eur-lex/udl.pl?REQUEST=Seek-Deliver&COLLECTION=oj&SERVICE=eurlex&LANGUAGE=da&DOCID=2002l031p0001>

Bekendtgørelse om egenkontrol i fødevarevirksomheder m.v.

<http://147.29.40.91/DELFIN/HTML/B2003/0036005.htm>